

Päättäjien
Metsäakatemia

16

Kirkkonummi
6.10.2003

Kymenlaakso
15. – 17.10.2003

Seminaarijakso

Kirkkonummi 6.10.2003

Maastojakso

Kymenlaakso 15. – 17.10.2003

Toimittajat

Essi Yli-Ruka, Eeva Hellström

Kustantaja

Suomen Metsäyhdistys ry.
Salomonkatu 17 b, 00100 Helsinki
Puh. 09 - 685 0880

Taitto

Kuvaste Oy, Joensuu

Kuvat

Erkki Oksanen, Saku Ruusila

Paino

Painotalo Seiska Oy, Iisalmi 2004
ISBN 952-5361-10-1

Julkaisu sisältää vain osan kurssilla pidettyistä alustuksista ja niitä on toimituksessa lyhennetty. Kaikki kurssilla esitetyt alustukset on julkaistu alkuperäisessä muodossaan Metsäakatemia www-sivuilla. Julkaisun lopussa sijaitsevasta kurssiohjelmasta löytyvät kaikki esitetyt alustukset otsikoineen.

www.smy.fi/pma

2	Heikki Juslin TERVETULO A METSÄAKATEMIAAN Ratkaisuja metsäsektorin monitahoisiin ongelmiin
3	Merja Ylä-Anttila KURSSILAISEN ESIPUHE Sydän puussa
6	Juha Korkea- oja PÄÄTTÄJIEN METSÄAKATEMIAN AVAUS Metsätalouden näkökulma paremmin esille EU:ssa
7	Olavi Luukkanen Metsät globaalina ympäristöressurssina
9	Olli Saastamoinen Metsät ja puut taistelussa köyhyyttä vastaan
12	Pertti Veijola Venäjä merkittävänä metsänaapurina
13	Pirkko Isoviita Puheesta poimittua – Miten pitkälle vapaaehtoisuus riittää
15	Timo Poranen Metsäsektorin resurssit ja tuotteet maailmanmarkkinoilla
16	Jukka Kilpeläinen Puheesta poimittua – Case Yhdysvallat: mitä opittavaa meille?
17	Sverre Norrgård Puheesta poimittua – Edullisia unelmia
18	Ilkka Pöyhönen Menestymisen edellytyksenä kyvykäs puun ja osaamisen yhdistäminen
20	Timo Siekkeli Puheesta poimittua – Yrittäjän alueellinen tuki
21	Juha Hakkarainen Metsänomistuksen yhteiskunnalliset raamit
24	Jussi Penttilä Puheesta poimittua – Puu hyödynnetään energiaksi kannosta neulasiin
25	Lassi Kujala Miten voin vaikuttaa metsien hoitoon ja suojeluun
28	Anssi Niskanen METSÄAKATEMIAN TULEVAISUUSTYÖPAJAN YHTEENVETO Yrittäjäyys, osaaminen ja nuoriso: Avaimet metsäalan tulevaisuuteen
30	Ohjelma ja järjestelyt

Ratkaisuja metsäsektorin monitahoisiin ongelmiin

Globaali ongelmien kolmijako

Elokuinen Helsingin Sanomat otsikoi koko sivun juttunsa ”Stora Enso ja aktivistit mitteloivat”. Jutussa sai myös UPM-Kymmene osansa, kun kansalaisjärjestöjen sanottiin rökitäneen UPM-Kymmenen Indonesiassa. Stora Enson syyskuinen henkilöstölehti käsitteli laajasti metsäkonflikteja otsikolla ”Metsä kuumentaa tunteita”. Kotimaan asioista mediaan ponnahti elo-syyskuussa kysymys metsätöiden häirinnästä. Uuteen metsälakiin suunniteltua metsätyön häirintäpykälää ei kuitenkaan tullut.

Merkillepantavaa edellä esitetyissä ongelmatilanteissa on, että osapuolia ovat metsäalan toimijat ja ympäristöaktivistit ja ongelmaa käsitellään mediassa. Ongelmien luonnetta analysoin tässä yhteydessä lainaamalla professori Harto Hakovirran kirjassaan ”Maailmanpolitiikka – Teoria ja todellisuus” esittämää globaali ongelmien luokittelutapaa: ratkaisua lähestyvät ongelmat, ajan myötä ratkaistavat ongelmat ja iäisyysongelmat. Ensimmäisiä edustaa otsonikato, toiseen ryhmään kuuluvat mm. ilmaston lämpeneminen ja metsien häviäminen. Kolmanteen ryhmään eli iäisyysongelmiin Hakovirta luokittelee mm. sotien uhkan, kansainvälisen terrorismin sekä ihmisoikeus- ja kehitysongelmat.

Hakovirran luokittelussa minuun kolahutti se, että luonnontieteiden piiriin kuuluvat ongelmat ovat ratkaistavissa, mutta ihmisten

välisiin suhteisiin liittyvät ongelmat jäävät ikuisiksi. Johtopäätös tuntuu kovin tyylyltä, mutta ihmiskunnan tuhatvuotinen historia kyllä tukee Hakovirran lohdutonta johtopäätöstä.

Metsäsektorin iäisyysongelmat

Kun tarkastelen viimeisen kymmenen viiden toista vuoden kehitystä metsäsektorissamme, uskon, että luonnon monimuotoisuus pystytään turvaamaan suomalaisissa moninaiskäyttö metsissä. Niin tärkeä biologinen monimuotoisuus on siis ajan myötä ratkaistavissa oleva ongelma. Mitä ovat sitten Hakovirran typologian iäisyysongelmat suomalaisessa metsäsektorissa?

Edellä mainitut tunteiden kuumenemiset ovat mielestäni luokiteltavissa ikuisuusongelmiin. Ne ovat ihmisten välisiin suhteisiin liittyviä ongelmia ja pitkälti rationaalisen argumentoinnin tavoittamattomissa. Arvoperusteisissa kysymyksissä ei ole yhtä totuutta, ja moniarvoisessa yhteiskunnassa mediaa käytetään hyväksi omien tarkoitusperien toteuttamiseen. Meille rationaaliseen argumentointiin ja oikeassa olemisen kulttuuriin sosiaalistuneille metsäihmisille on turhauttavaa käydä jatkuvaa dialogia samoista asioista. Jos hyväksymme ajatuksen Hakovirran iäisyysongelmista, joudumme kuitenkin nielemään turhautumisen ja pohtimaan uudenlaista lähestymistapaa elää näiden ongelmien kanssa.

Heikki Juslin

puheenjohtaja

Suomen Metsäyhdistys ry.

Ratkaisuja haetaan avoimuudesta

Mitä sitten tarkoittaa eläminen näiden ongelmien kanssa. 1990-luku toi mukanaan osallistavan suunnittelun, monitavoitteisen alue-ekologisen suunnittelun ja ns. stakeholder-prosessit. Yhteisenä piirteinä näille kaikille on pyrkimys sovittaa yhteen erilaisia tavoitteita ja arvoperustoja. Monet ristiriidattoman metsäsektorin perään haikailevat haluavat nähdä nykyongelmat vain tiedotusongelmina. Näkemykset ovat tyyppiä: ”Kaikki pitäisi saada hyväksymään, että metsäsektorilla toimitaan tehokkaasti ja oikeaoppisesti”, ”Soraäänät ovat seurausta siitä, ettemme osaa tiedottaa tehokkaasti.” Hyvät ystävät, ei ole sellaista tiedottamista, joka saisi erilaisen arvomaailman omaavat tahot sanattomiksi ja myötäsukaisiksi. Ratkaisu löytyy jälleen jatkuvasta vilpittömästä dialogista ja entistä läpinäkyvämmistä prosesseista.

Metsäakatemiassa meillä ei ole tarkoitus vakuuttaa yhteen tai toiseen suuntaan. Me lähdemme siitä, että tieto lisää ajattelun vapausasenteita ja moniarvoinen dialogi syventää ymmärrystä. Hyvät ystävät, tervetuloa Päätäjien Metsäakatemiaan. Toivon, että saatte paljon työkaluja meille kaikille niin tärkeän ja meistä monille myös rakkaan metsäsektorin monitahoisen problematiikan pohdiskeluun.

Sydän puussa

”Suomi elää metsistään”. Vanha hokema, jonka todenperäisyyttä ei juuri ole tarvinnut kyseenalaistaa. Metsähän ovat tuottaneet vaurautta sukupolvien ajan. Viime vuosien julkisessa keskustelussa metsät ovat olleet esillä lähinnä kiistojen aiheina.

Lokakuussa 2003, kun 16. Päättäjien Metsäakatemia oli alkamassa, lehtien lööpeissä loisti brittiläisen maailmankuulun Harry Potter -kirjailijan J. K. Rowlingin tuohtumus. Hänen uutta Potter-kirjaansa ei saisi painaa suomalaiselle ikihongasta tehdylle paperille. Nyt Suomessa odotetaan sydän syrjällään miten kirjailijatar vastaa suomalaisten metsäyhtiöiden selvitykseen paperin alkuperästä ja suomalaisesta metsänhoidosta. Riittävätkö selvitykset ja varmistuuko kirjan painaminen suomalaispaperille? Ei kai metsäteollisuus ole häviämässä julkisuussoitaansa kaikkien ponnistelujen jälkeen?

Syyskuussa pari viikkoa aiemmin Stora Enso oli juhlinut historiansa suurimman investointinsa käyttöönottopäivää Belgian Langerbruggessa. Suomen Stora Enson Summan tehtaalla toinen paperikoneista hiljeni jo keväällä. Suomen metsäteollisuuden Mekassa – Kymenlaaksossa – kaksi muutakin paperikonetta on vaiennut ja neljäs odottaa pysähtymistään ensi keväänä. Suomalaiset metsäyhtiöt investoivat, mutta eivät Suomeen.

Pitäisikö meidän metsäakatemiaalaisten synkistellä ja ahdistua metsäteollisuuden tulevaisuudesta? Uhkia on, vaikka muille jakaa. Met-

säklusterin kilpailukyky rapisee, ympäristönoromit muuttuvat yhä rajoittavimmiksi. Suomi on syrjässä suurista markkinoista ja kiihtyvä globalisaatio syö vahvuutemme. Pitkät etäisyydet ja metsätyövoiman puute nakertavat mahdollisuuksiimme. Metsäteollisuuden omistuksen muutokset vievät päätösvaltaa pois Suomesta, eikä metsäyhtiön etu ole enää sama kuin isänmaan etu.

Huh! Onko mitään enää tehtävissä?

Metsäakatemiassa toteutettu Tulevaisuustyöpaja strategiavaihtoehtoinen löysi vastauksia. Monet niistä samoja, joita nyt tarjotaan lääkkeeksi hallituksenkin talouspolitiikan onnistumiseen. 100 000 uutta työpaikkaa syntyy yrittäjyyttä, yhteistyötä ja osaamista vahvistamalla. Usko innovaatioihin ja tuotekehityksen kautta erilaistumiseen on myös vahva. Kurssilaisista monia jäi askarruttamaan, kuinka kauan Suomen koulutusjärjestelmä ylenkatsoo todellisia tekijöitä ja kädentaitajia. Tätä menoa metsäkoneiden kuljettajat, putkimiehet ja muurarit tulevat uusista EU-maista.

Monet meistäkin metsäkoneiden korkealaatuinen tietotekniikka yllätti. Bioenergia on varmasti yksi tulevaisuuden ala, vaikka tapamme metsäomistajarouva hiukan hymähdelikin metsien muotivirtauksille. Muutamia vuosia sitten kaikki vannoiivat männynntaimien perään, nyt kerätään metsistä oksat tehokkaasti. Liiankin tehokkaasti, oli hänen näkemysensä.

Merja Ylä-Anttila

vastaava päätoimittaja
MTV Oy/Uutiset

Mutta vaikuttavinta ehkä sittenkin oli vierailu Repoveden jylhän kauniissa ja salaperäistä erämaan tunnelmaa tiukavassa kansallispuitossa. Metsien merkitys suomalaisten mielen-terveyden hoitajana sai tuta.

Kurssin päätösiltana kokoonnuimme yhteen ja saimme ryhmittäin tehtävän keksiä Metsäakatemialle uusi ”slogan”, mainoslause. Voittajaksi pienen tuomaripelin jälkeen tuli ”Puista viisautta” ja kunniainaininnan sai lennokas vertaus: ”Puusta pitkälle”. Hienoja ehdotuksia, kaikki tyynni.

Esipuheen otsikko ”Sydän puussa” jäi vaille kunniasanoja illan leikkimielisessä kilpailussa, mutta silti halusin nostaa sen tähän kurssimme motoksi.

Ei nimittäin riitä, että meillä vallitsee laaja yhteisymmärrys kansallisista ja kansainvälisistä metsäkysymyksistä. Ei riitä, että kerromme maailmalla tehokkaasti, miten hyvin ja kestävästi kehityksen mukaisesti metsiämme hoidamme. Ei myöskään riitä, että faktat ovat kunnossa, jos unohdamme, että metsät ovat suomalaisten sie-lunmaisemaa. Täytyy olla rakkautta lajiin.

Metsien mahdollisuudet elämyksiin ja virkistäytymiseen ovat runsaat. Kun kehitämme, suojelemme ja jalostamme metsiämme ”sydän puussa”, pidämme kiinni siitä mikä on suomalainen vahvuus ja voimavara. Emme sahaa omaa oksaamme.

Osallistujat

Hakanen Maija

- › Suomen Kuntaliitto, *ympäristöpäällikkö*

Hakkarainen Juha

- › Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK, *tutkimuspäällikkö*

Hammarén Juha

- › Sampo Pankki Oyj, *johtaja*

Hilksa-Aaltonen Marja

- › Maa- ja metsätalousministeriö, *ylitarkastaja*

Kaikkonen Antti

- › Keskustan eduskuntaryhmä, *kansanedustaja*

Kansanen Pekka

- › Helsingin kaupunki, *ympäristöjohtaja*

Karhinen Reijo

- › Osuuspankkikeskus, *toimitusjohtaja*

Kauranen Pekka

- › Metsäliitto-Yhtymä, *hankintajohtaja*

Koivisto Jukka

- › TAT-ryhmä, *toimitusjohtaja*

Korpela Juhani

- › Liikenne- ja viestintäministeriö, *kansliapäällikkö*

Laitinen Pentti

- › Helsingin Sanomat, *toimittaja*

Lintilä Kaisa-Leena

- › Sisäasiainministeriö, *aluekehitysjohtaja*

Manner-Raappana Anna

- › Kokoomuksen eduskuntaryhmä, *lainsäädäntösihteeri*

Mattila Reino

- › METO – Metsäalan Asiantuntijat, *pääsihteeri*

Mäkinen Tapani

- › Metsäkeskukset, *kehitysjohtaja*

Ojala Arto

- › Palvelutyönantajat, *toimitusjohtaja*

Pauli Anneli

- › Suomen Akatemia, *ylivohtaja, tutkimus*

Penttilä Risto E. J.

- › Elinkeinoelämän Valtuuskunta, *johtaja*

Perttula Jukka

- › Nordea Pankki Suomi Oyj, *varatoimitusjohtaja*

Ranki Risto

- › Kauppa- ja teollisuusministeriö, *teollisuusneuvos*

Rissanen Kirsti

- › Oikeusministeriö, *kansliapäällikkö*

Sainio Seppo

- › Suomen Kuorma-autoliitto, *toimitusjohtaja*

Sass Sebastian

- › SDP:n eduskuntaryhmä, *eduskuntas sihteeri*

Suihkonen Kaarina

- › Valtiovarainministeriö, *budjettineuvos*

Säteri Helena

- › Ympäristöministeriö, *kehittämisjohtaja*

Varis Kari

- › Valtiovarainministeriö, *finanssineuvos*

Vehviläinen Aarno

- › Maanpuolustuskorkeakoulu, *rehtori*

Veijola Pertti

- › Suomen Suurlähetystö, Moskova, *erityisasiantuntija*

Vitie Kari

- › Suomen Suurlähetystö, Berliini, *erityisasiantuntija*

Ylä-Anttila Merja

- › MTV Oy/Uutiset, *vastaava päätoimittaja*

Yrjö-Koskinen Eero

- › Suomen Luonnonsuojeluliitto ry, *toiminnanjohtaja*

PÄÄTTÄJIEN 16. METSÄAKATEMIA

Metsätalouden näkökulma paremmin esille EU:ssa

Lukuisia lain muutoksia

Tämän hetken lainsäädäntöhankkeista nousevat esille metsälain uudistaminen sekä metsähallituslaki. Paine metsälain tarkistukseen tuli komissiolta, osana liito-orava -tapausta. Eduskunnassa käsittelyssä olevassa laissa tarkennetaan metsäkeskusten ilmoittamisvelvollisuutta liito-oravan esiintymisalueista. Laissa lähdetään siitä, että metsäviranomaisten ja ympäristöviranomaisten tehtävät on pidettävä selkeinä, ja niin etteivät metsäkeskukset ajaudu selvittämään liito-oravien levinneisyyttä ja elinympäristöjä.

Samassa yhteydessä tehtävässä luonnon-suojelulain muutoksessa tulee mahdolliseksi myös se, että metsänomistaja voi tietyissä tapauksissa saada korvausta, jos liito-oravasta johtuva käytön rajoitus aiheuttaa merkityksellistä haittaa.

Pohdinnassa oli myös häirintäpykälän mahdollinen ottaminen uutena metsälakiin. Tässä kuitenkin päädyttiin siihen, että luonnonkäytön häirintää tulisi katsoa metsätaloutta laajempänä kokonaisuutena.

Uutena asiana on esillä uuden liikelaitoslain edellyttämän läpinäkyvyyden toteuttaminen Metsähallituksen toiminnassa.

Hallitus on sitoutunut turvaamaan Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien monimuotoisuusohjelman (METSO) toteuttamisen rahoituksen. Valtioneuvoston tekemä periaatepäätös kehittää metsien monimuotoisuutta kustannustehokkaasti ja luo vapaaehtoisuuden pohjalta

edellytykset metsien suojelulle myös uuden hallituskauden aikana.

Viime aikoina on päästy melko hyvään yhteistyöhön luontojärjestöjen ja mm. Metsähallituksen kesken sekä kansallisen metsäneuvoston työssä.

Suomi mukana kansainvälisessä yhteistyössä

Kansainvälisessä metsäyhteistyössä Suomi jatkaa aktiivista yhteistyötä Venäjän metsäsektorin kanssa Moskovan huippukokouksessa maaliskuussa 2002 soveltujen periaatteiden mukaisesti. Olemme osallistuneet Euroopan metsäministerikonferenssien Wienin kokoukseen 2003. Lisäksi on pohdittu Euroopan Unionin laajenemisen vaikutuksia metsäsektoriin sekä arvioitu uudelleen Suomen metsäpoliittisia kantoja Euroopan Unionissa.

Suomalais-venäläinen metsähuippukokous järjestettiin viime vuonna. Kokouksessa päätettiin perustaa korkean tason metsäsektori-työryhmä käsittelemään maiden väliseen metsätalouteen, puukauppaan ja investointeihin liittyviä kysymyksiä. Luoteis-Venäjän kestävän metsätalouden ja biologisen monimuotoisuuden kehittämisohjelman toisen vaiheen toteutus jatkuu kymmenen hankkeen voimin.

Neljäs Euroopan metsäministerikonferenssi järjestettiin keväällä Wienissä. Uusina teemoina siellä nousivat esiin kansalliset metsäohjelmat ja metsien kulttuurinen ulottuvuus. Niiden lisäksi Wienin julkilausumassa maat sitoutuvat

jatkamaan työtä kestävän kehityksen edistämiseksi muun muassa kehittämällä maaseudun elinkeinoja kannattavan metsätalouden avulla, pyrkimällä lisäämään puun järkevää käyttöä, varjelemalla metsäluonnon monimuotoisuutta sekä torjumalla ilmastomuutosta Euroopan metsien hiilinieluvaiikutuksia edistämällä. Selvästikin olemme siis Suomessakin tehneet työtä oikeissa asioissa.

Ministeriössämme on valmisteltu linjauksia myös EU:n metsäpolitiikasta, josta komission on määrä toimittaa neuvostolle arvio lähiaikoina. Olemme kartoittaneet EU:n laajenemisen vaikutuksia sekä EU:n yleisen kehityksen vaikutuksia EU:n metsätaloudelle. Metsien taloudellinen näkökulma unionin valmistelussa on ollut valitettavasti hyvin vähäisten voimavarojen varassa, ja olemmekin esittäneet komissiolle huolestamme tästä. Saattaa olla, että aiempi varuksellinen suhtautuminen koko EU:n metsäpolitiikkaan olisi nyt syytä tarkistaa, jotta metsien talouskäytön näkökulma tulisi paremmin EU:ssa esille.

Myös Päätäjien Metsäakatemia kansainvälistyy, minkä olen tyytyväisenä pannut merkille. Suomen Metsäyhdistys käynnistää foorumin uusien EU-maiden metsävaikuttajille; ministeriömme rahoittaa tätäkin toimintaa. Pilottikurssi on suunnitteilla jo tämän vuoden joulukuuksi ja saadun palautteen mukaan ollaan valmiita järjestämään 3–4 kurssia ensi vuonna.

Metsät globaalina ympäristöressurssina

Miksi globaalia metsäkatoa ei ole pysäytetty?

Metsien häviäminen on maailman suurimpia ympäristöongelmia. Metsäkato johtaa maaperän tuottokyvyn heikentymiseen ja vesivarojen ehtymiseen, luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen ja ilmastomuutoksen nopeutumiseen. Tällä hetkellä metsät häviävät lähinnä trooppisissa maissa, kun taas lauhkean ja viileän vyöhykkeen metsien pinta-ala ja vielä selvemmin niiden puuvarasto pysyy ennallaan tai jopa kasvaa.

Euroopassa metsäkato on kuitenkin aikaisempina vuosisatoina ollut huomattava, ja Euroopan metsäpinta-alasta (nykyisin n. 35 % lukuun ottamatta IVY-maita) on vähemmän kuin puolet jäljellä. EU:n alueella lähes kaikki metsät ovat ihmisen tavalla tai toisella hyödyntämiä. Metsä ei missään maapallolla ole muuttumaton ekosysteemi.

Tropiikin metsäkadon syyt ovat moninaiset, mutta yleisesti ottaen uuden maatalousmaan raivaaminen on tärkein tekijä. Tropiikin metsäkato on hieman hidastunut, mutta tähän on päässyynä puuviljelmien perustaminen Aasiaan; trooppisten luonnonmetsien väheneminen ei ole juuri hidastunut. Trooppisista metsistä häviää keskimäärin 0,7 prosenttia joka vuosi. Tropiikin metsistä on puuviljelmiä vain alle neljä prosenttia. Pääosa trooppisista metsistä on siten luonnonmetsiä, jotka kuitenkin yleensä ovat usein ihmisen jo hyväksi käyttämiä ja muuttamia.

Saako sademetsää hakata? Tällainen kysymys on väärä, sillä tropiikissa kaikenlaisia metsiä käyttävät jo sadat miljoonat ihmiset jokapäiväistä elantoaan varten. Vastakkain ei voida asettaa trooppisen metsän käyttöä ja suojelua vaan metsämaan eri käyttömuodot. Jos trooppista luonnonmetsää ei hakata ja hoideta taloudellista hyötyä varten, todennäköisintä on, että tämä metsä raivataan tuotavampaan käyttöön, esimerkiksi pelloksi, öljypalmu- tai kumipuuviljelmäksi, laitumeksi tai teolliseksi puuviljelmäksi. Metsän suojelu on siten yhdistettävä metsän käyttöön. Ydin-kysymykseksi jää, miten metsistä saatava hyöty jaetaan eli ketkä metsää käyttävät ja hoitavat.

Kehitysmaissa metsän hävittäminen hyödyttää vielä useimpia asianosaisia: viljelijöitä, paikallishallintoa, liikemiehiä, poliitikkoja ja maan keskushallintoa, jotka kaikki saavat metsän hävityksestä taloudellista hyötyä taikka poliittista vaikutusvaltaa.

Tärkein keino tropiikin metsäkadon pysäyttämiseksi tai hidastamiseksi on kansallisen ja paikallisen metsä- ja maankäyttöpolitiikan ja metsiin liittyvien lakien, organisaatioiden ja hallintomenetelmien edelleen kehittäminen. Tässä on otettava huomioon sekä globaalit ympäristösopimukset että maan ja paikallisten asukkaiden erityistarpeet. Johannesburgissa v. 2002 pidetyn WSSD -ympäristökokouksen jälkeen on YK:n vuosituhatjulistus ja siihen liitty-

Anna Manner-Raappana, Pekka Kansanen ja Risto E.J. Penttilä

vä tavoite maapallon köyhyyden puolittamiseksi vuoteen 2015 mennessä tullut myös Suomen metsäalan kehitysyhteistyön tärkeimmäksi ohjenuoraksi. Kansalliset metsäsuunnitelmat ovat varsinkin vuoden 1992 Rion UNCED -ympäristökokouksen jälkeen olleet uuden metsäpolitiikan kehittämisen yleisesti hyväksytty ja tärkein työkalu sekä kehitysmaissa että teollistuneissa maissa.

Metsät ja luonnon monimuotoisuus

Metsien eliöstö on sopeutunut metsien luontaisen kehityksen eri vaiheisiin siten, että lajien esiintyminen ja runsaussuhteet ovat eri kehitysvaiheissa erilaisia. Metsien dynamiikka ja

luontaiset tai ihmisen aiheuttamat häiriötekijät lisäävät luonnon monimuotoisuutta.

Koska metsä jatkuvasti muuttuu, luonnon monimuotoisuutta on vaikea säilyttää suojelemalla vain niitä alueita, joissa suojelua vaativat lajit kulloinkin esiintyvät. Keskeinen kysymys kaikissa maissa on myös, miten ihmisten tarpeet yhdistetään suojelun vaatimuksiin. Sekä tropiikissa että Suomenkin metsissä monimuotoisuutta on paljon myös puun tuottamiseen varatuissa metsissä – jopa niin, että monien suojelun kannalta tärkeiden eläin- tai kasvilajien yksilöistä suurin osa on suojelualueiden ulkopuolella. Jos metsiä on paljon, hakkaamattomien suojelumetsien määrä ei siten välttämättä ole luonnon monimuotoisuuden paras mittari eikä tärkein tavoite. Tärkeämpää voi olla, miten metsien kestävä hoito ja käyttö parhaiten edistävät myös monimuotoisuuden säilyttämistä ja hoitoa.

Metsien suojelu onnistuu parhaiten, kun sitä toteuttavat myös paikalliset asukkaat ja yhteisöt käyttämillään ja tuntemillaan alueilla. Lupaavimpia uusia lähestymistapoja on metsiin liittyvä aluesuunnittelu (josta viime aikoina on alettu käyttää hieman harhaanjohtavaa nimitystä forest landscape restoration eli ”metsäalueiden ennallistaminen”). Siinä laajempien alueiden erilaiset hoito- ja käyttötavoitteet, mukaan lukien maatalouskäyttö, otetaan samalla kertaa tarkastelun kohteiksi.

Globaalilla tasolla ratkaisemattomia muttei ylitsepääsemättömiä ongelmia, ovat tällä

hetkellä eri ympäristösopimusten ja –prosessien väliset suhteet, erityisesti biodiversiteettisopimuksen ja YK:n metsäfoorumin (UNFF) välinen työnjako. Myös ilmasto- ja aavikoitumisopimuksiin sisältyy paljon metsiin liittyviä kysymyksiä, joita ei ole keskenään koordinoitu. Se, että biodiversiteettisopimus on valtioita sitova ja metsäfoorumi vain suosituksia antava, ei välttämättä kuvasta koko tilannetta. Käytännön toimenpiteet ovat paljolti kunkin maan päätettävällässä, ja metsäfoorumin tiiviisti seuraama käytännön metsätalouden lainsäädännön, organisaatioiden ja hoito- ja käyttöohjeiden toteutus on paljon pitemmällä kuin vastaava biodiversiteettisopimuksen alainen toiminta.

Kestävä käyttö sopii metsäympäristön suojelun keinoksi

Päinvastoin kuin Suomessa, kehitysmaissa ei ole mahdollista valita luonnonmetsän käyttämisen ja käyttämättä jättämisen välillä, vaan valinta on tehtävä siitä, miten metsiä hyödynnetään. ”Normaalitilanne” kehitysmaissa saattaa olla metsän muuttaminen maatalousmaaksi tai öljypalmu- tai kumipuuviljelmäksi. Paradoksaalinen lopputulos voi jopa olla, että nopeakasvuinen metsäpuuviljelmän perustaminen ja siihen liittyvä luonnonmetsän säilyttäminen plantaasialueen sisällä ja ympärillä turvaakin paremmin koskemattoman metsän säilymisen kuin puuviljelmän perustamatta jättäminen.

Olli Saastamoinen tähtäsi seminaarijaksolla Helsingin yliopiston Metsävarojen käytön laitoksen ja Masser Oy:n kehittämällä laserrelaskoopilla. Mittaajan ei tarvitse käydä puun luona, vaan laite laskee laseria hyödyntäen puun pituuden ja läpimitan. Ensimmäinen tuotantoversio valmistui keväällä 2003, mutta laitetta kehitetään edelleen.

Tropiikissa ja kehitysmaissa tärkein puun käyttömuoto on polttopuu joko sellaisenaan tai puuhiileksi muutettuna. Karjanrehu, rakennus- ja tarvepuu, hunaja ja muu ravinto, lääkkeet ja monet muut tuotteet ovat myös tärkeitä. Vain noin 20 prosenttia trooppisesta puusta käytetään teollisuuden raaka-aineena, ja alle puolet tästä määrästä päättyy vientituotteiksi. Koska myös maatalousmaan raivaus ja metsäpalot hävittävät metsiä, ei tropiikin metsäkatoa voida suoraan johtaa puun käytöstä eikä varsinkaan sen teollisesta käytöstä.

Todellinen metsien moninaiskäyttö siinä mielessä, kuin sitä esimerkiksi Suomessa selvellään, ei ole mahdollista ilman perusteellisia metsäpolitiikan ja metsätalouden instituutioiden muutoksia.

Käyttävätkö kehitysmaiden perinteiset paikallisyhteisöt metsiä ja muita luonnonvaroja aina kestävästi? Vastaus on kielteinen sen valossa, mitä tiedetään luonnonvarojen ehtymisestä esimerkiksi Afrikassa jo kauan ennen länsimaisen teollisen kehityksen tai siirtomaahallinnon vaikutusta. ”Luonnon kanssa sopusoinnussa” elävien ihmisten näennäisesti tasapainoinen luonnonvarojen käyttö voi johtua pikemminkin pienestä väestöpaineesta kuin tietoisesta luonnonvarojen säästämisestä tai hoidosta.

Suomella on omien kokemusten perusteella erinomaiset edellytykset olla mukana maailman metsätalouden kehittämisessä. EU:n trooppisia metsiä koskevan politiikan uudistaminen on antanut uusia haasteita myös Suomelle. Suomen kahdenvälinen metsäalan kehitysyhteistyö on kohdistunut mm. kansallisten metsäsuunnitelmien tukemiseen ja kuivilla alueilla myös aavikoitumisen torjuntaan. Tällaiset kohteet ovat edelleen tärkeitä, elleivät jopa entistä tärkeämpiä, niiden suositusten mukaan, joita kansainvälisen metsäpolitiikan viimeaikaisen kehityksen myötä on aikaansaatua paitsi EU:ssa myös maailmanlaajuisesti.

Metsät ja puut taistelussa köyhyyttä vastaan

”Jokin meidän hyvin polarisoituneen ja epä-tasa-arvoisen yhteiskuntamme outo optinen ominaisuus tekee köyhistä miltei näkymättömiä taloudellisesti ylemmilleen”, sanoo Barbara Ehrenreich (2003) ”Nälkäpalkalla” teoksaan, joka nosti valokeilaan pienipalkkaisissa töissä Yhdysvalloissa käyvien köyhien köyhtymiskiirteen. Työtekevien köyhyys Yhdysvalloissa – kuten köyhyys valtaosin teollistuneissa maissa – on suhteellista köyhyyttä. Suhteellinen köyhyys viittaa ihmisiin, joiden tulotaso jää alle puoleen kansakunnan lukumääräisesti kahteen yhtä suureen osaan jakavasta mediaanitulosta. Kansainvälisessä köyhyyskeskustelussa keskeinen sija on absoluuttisen köyhyyden käsitteellä. Sillä tarkoitetaan perustarpeiden tyydyttämättömyyttä – ravinnon, suojan ja terveyden puutetta.

Köyhät ja metsät

1990-luvun puolivälissä Zimbabwessa tehtyjen kylätutkimusten mukaan jokainen perhe hankki keskimäärin 35 % tuloistaan metsän tuotteista. Cavendish’in (2000) mukaan perheet käyttivät sadoittain villinä kasvavia kasveja ja eläimiä ruokana, lääkkeinä, polttopuuna, rakennusaineina, huonekaluina, koreina, eläinten rehuina ja muihin tarkoituksiin.

Cavendish (2000) kysyy mitä perheille tapahtuu, jos metsiin liittyvät luonnonvarat häviävät? Kenen puoleen perheet kääntyvät, jos joku privatisoi heidän puita kasvavat alueen-

sa? Tutkimuksen tulokset puhuvat puolestaan. Ilman mahdollisuutta hyödyntää paikallisia yhteismetsiään monet Zimbabwen köyhät olisivat menestyneet jo aikoja sitten. Metsistä saatava tulo voi tehdä eron elämän ja kuoleman välillä.

Kuinka paljon maailmassa on ihmisiä, joiden toimeentulo ja tulevaisuus on olennaisesti riippuvainen metsistä ja puista? Dubois’in (2002) eri lähteistä koostamat luvut valaisevat tilannetta. On korostettava, että viereisessä taulukossa on mukana myös varsinaisten metsäalueiden ulkopuolella kasvavat puut, joiden merkitys usein unohdetaan.

Riippuvuus metsistä ei rajoitu metsien aineellisiin tuotteisiin tai metsien lähellä asumiin. Westobyn (1993) mukaan miljoonat ihmiset, jotka asuvat yli tuhannen kilometrin päässä metsistä, voivat olla epäsuorasti niistä riippuvaisia. Bangladeshin toistuvien tulvien perussyy on metsänhävitys, joka ulottuu kaukaiselle Himalajalle saakka.

Metsät rikkauten lähteenä

Köyhyydellä on vastakohtansa myös troppiinkin metsissä. Arvokkaimpien sademetsien hakkuut ovat lähes poikkeuksetta olleet ryöstöhakkuita, joista ensin ovat hyötynneet siirtomaavallat ja myöhemmin itsenäistyneiden kehitysmaiden taloudellinen ja poliittinen eliitti.

Nopean rikastumisen resepti metsien avulla on ollut yksinkertainen. Kulloinkin valtioval-

VÄESTÖN JA KÖYHIEN RIIPPUVUUS METSISTÄ JA PUISTA (DUBOIS 2002)

Väestön riippuvuus metsistä ja puista

1600 miljoonan ihmisen toimeentulo on kiinteästi riippuvainen metsävaroista, niistä

- 60 miljoonaa alkuperäisväestöön kuuluvaa ihmistä elää Latinalaisen Amerikan, Kaakkois-Aasian ja Länsi-Afrikan sademetsissä ja on niistä erityisen paljon riippuvaisia
- 350 miljoonaa ihmistä elää tiheissä metsissä tai niiden läheisyydessä ja on niistä suoraan riippuvaisia perustarpeiden tai tulojen kautta
- 1200 miljoonaa kehitysmaissa asuvaa ihmistä hyödyntää maatiloilla kasvavien puiden tuotteita ruokaan tai tulolähteenä

Yli 2000 miljoonaa ihmistä käyttää biomassaa (pääasiassa polttopuuta) ruoanlaitossa ja lämmityksessä.

Metsätalous tarjoaa yli 10 miljoonaa todellista työpaikkaa kehitysmaissa; mihin on lisättävä 30–50 miljoonaa työpaikkaa puuteollisuudessa.

Luonnontuotteet (monet peräisin metsistä) ovat ainoa lääkkeiden lähde 75–90 % kehitysmaiden väestöstä.

Köyhien riippuvuus metsistä ja puista

Neljäsosa maailman köyhistä ihmisistä on suoraan tai välillisesti riippuvainen metsistä turvatakseen elantonsa.

Pertti Veijola,
Seppo Sainio ja
Reijo Karhinen

lan kahvassa oleva eliitin osa jakoi pitkäaikaisia hakkuuoikeuksia sukulaisille, poliittisille suosi- keille, liikemiesystävälle, ulkomaisille yrittäjille, maakuntien mahtimiehille ja armeijan johdolle. Hakkuuoikeuksien omistaja organisoii tien rakentamisen, hakkuut ja puun kuljettamisen, pystyttää mahdollisesti luvan edellytyksenä olevan sahalaituksen, lahjoo metsävirkamieskuntaa voidakseen ylittää sallitun hakkuuluvan tai tekee sen hakkuuoikeuksien suojaksi perustamiensa aseellisten vartiojoukkojensa avulla. Paljas- jalkainen ja aseeton metsänvartija jää ammatil- lisen integriteetin ja henkensä säilyttämisen vä- lillille. Hakkuuluvan edellytyksenä olevat metsien hoito- ja suojelutoimet toteutetaan minimaali- sesti tietoisena siitä, että hakkuun jälkeen vaille toimeentuloa jäävät työntekijät ja teiden myö- tä muualta tulevat uudisasukkaat ottavat alueen kaskiviljelyyn ja ajan myötä kuluttavat jäljelle jääneet puuvarat. Valtiolle maksetaan hakkuu- luvan edellyttämät alun perinkin vaatimattomat, usein inflaation syömät maksut hakkuuoikeuk- sista ja hakatusta puusta. Muodollisesti toimin- ta tapahtuu lainsäädännön mukaan.

Maaseudun maaton väestö on toki hyö- tynyt hakkuiden ja puunjalostuksen tuomista työpaikoista. Hyöty on kuitenkin jäänyt lyhyt- aikaiseksi koska metsätaloutta ei ole harjoitettu kestävästi. Kun metsät on hakattu ja sahat lo- pettavat toimintansa, työntekijät jäävät vaille työtä. Heidän mahdollisuutensa on joko siir-

tyä uudelle konsessioalueelle tai ryhtyä vilje- lemään hakattuja metsiä. Metsien hävityksen myötä ensimmäinen vaihtoehto on käynyt yhä harvinaisemmaksi.

Köyhyyden vähentäminen

Maailmanpankin uudessa metsäohjelmassa metsien potentiaalinen valjastaminen köyhyy- den vähentämiseen on yksi kolmesta perus- pilarista. FAO:n metsäohjelmia on uudistet- tu köyhyyden vähentämisen ja lievittämisen tavoitteiden mukaisesti. Järjestö ei liene ainoa, joka on joutunut myöntämään köyhyyden vä- hentämisen olleen ohjelmissa jo vuosikymme- niä aikaisemminkin (FAO 2003). Kansallisissa köyhyyden vähentämishjelmissä metsien rooli ja mahdollisuudet ovat kuitenkin yleensä jää- neet vähälle huomiolle.

Eeva Hellström asetti osallistujille pohdittavaksi monta kiperää arvoky- symystä. ”Taskulaskimet kannattaa palauttaa salkkuihin, sillä luvut lukitsevat pohdinnoissa luovuutta!”

Metsien ja metsätalouden mahdollisuuksia köyhyyden vähentämisessä on viime aikoina pohdittu mm. kolmessa kansainväli- sessä kokouksessa. Viimeksi Suomessa pidetty keskittyi Afrikan ongelmiin. Vaikka mahdol- lisuuksia on runsaasti, ovat väestön kasvun, viljelysmaan epätasaisen jakaantumisen, poliittisen itsekkyyden, korruption sekä metsien hallintaa ja omistusta koskevien ongelmien ja ristiriitojen keskinäiset sidokset vain vaivoin ja hitaasti purettavissa.

Metsät ovat eräs kehitysmaiden huonoim- min hoidettuja luonnonvaroja. Toimenpiteet metsien kestävyuden edistämiseksi ovat hyö- dyllisiä myös köyhyyden vähentämiseksi, kos- ka kehityksen uusiutuvan luonnonvaraperus- tan vahvistaminen tarjoaa edellytykset kestä- välle taloudelle. Silti ristiriitokin tulee esiinty- mään. Esimerkiksi maatalousmaan tarve kasvaa edelleen eikä välittömän toimeentulon pakko ja pitkäjänteisen kestävyuden edistämisen yh- teensovittaminen ole ongelmatonta. Toimen- piteiden ajallisiin vaikutuksiin on kiinnitettävä huomiota. Esimerkiksi puiden ja metsien istu- tamishjelmat tuovat työllisyyttä välittömästi, mutta ainakin laajempien istutushankkeiden tulisi olla ajallisesti niin pitkiä (7–10 vuotta), että ne auttaisivat toimeentuloa siihen saakka, kunnes ensimmäisistä istutuksista päästään korjaamaan satoa.

KUUSIKOSSA KOMMENTOITUA

Kukaan ei ole niin rikas
kuin rikas kehityksessa.

Historiallisesti köyhät ovat eniten hyötyneet metsistä raivaamalla (kertaalleen hakattuja) metsiä maatalousmaaksi, vaikka ne soveltuvat yleensä huonosti viljelykseen ja ovat kaukana markkinoista ja alttiita eroosiolle. Tavanomaisessa maatalouskäytössä maan ravinnevarat hupenevat muutamassa vuodessa. Peltometsäviljelmät, hedelmäpuut ja puiden hajaistukset maapalstalle lievittäisivät köyhyyttä ja suojaisivat maata. Alueet on luokiteltu metsämaiksi ja metsähallinnot ovat yleensä olleet haluttomia luopumaan alueistaan. Kuitenkin siellä missä on vähänkin edellytyksiä pysyvän maatalouden ja sitä tukevan metsätalouden erilaisille yhdistelmille, maita pitäisi luovuttaa viljelijöille ja tarjota heille neuvonta-apua elinkeinoyhdistelmälleen.

FAO (2003) katsoo, että luonnonmetsien paikallisella hoidolla olisi potentiaalia lievittää köyhyyttä. Sen esteenä on edelleen paikallisen eliitin voiton tavoittelu, epäjohtonmukaiset lait ja byrokratia. Lisäksi kyliltä puuttuu tuotantoketjun myöhempien vaiheiden hallinta, joissa suurin osa taloudellisesta ylijäämästä saadaan. Ongelmana on myös luonnonmetsien polttopuun ja muun puun liikakäyttö. Paikallinen pitkäaikainen hallintoaikeus voisi edistää ongelman ratkaisua, etenkin jos kyläyhteisö on kiinteä, kuten usein alkuperäisheimojen kohdalla on asianlaita. Yhä useammat paikallisyhteisöt ovat muuttoliikkeiden tuloksena hajanaisia, ja silloin paikallinen ja valtiiovallan yhteishallinto voisi olla ratkaisu, jonka osana tulisi olla myös yksityisiä palstoja.

Pienviljelijöiden puunkasvatuksella olisi merkittävä tulopotentiaali, mutta edellytyk-

senä on siis maan saatavuus ja hallinnan varmuus, joka köyhimmiltä puuttuu. Ongelmana on myös puun istutuksen ja puusadon korjuukypsyden välinen odotusaika, joka tropiikin lyhyilläkin 5–10 vuoden kiertoajoilla voi olla ilman tukevia järjestelyitä liian pitkä. Myös puun taimien ostaminen voi olla ylivoimaista. Yritysten ja pienviljelijöiden (myös yritysten ja kyläyhteisöjen) kumppanuushankkeet voivat olla toimivia ratkaisuja, jos viljelijöillä tai kylillä on omaa maata. Jos omaa maata tai maan hallintaa ei ole, valtion on oltava mukana sitä järjestämässä. Kumppanuushankkeissa yritykset voivat tuottaa puuntaimet ja antaa ne viljelijöille ilmaiseksi sekä sitoutua ostamaan puut sovittuun, esimerkiksi tuotteiden markkinakehitykseen sidottuun hintaan.

Teollisuuspuun tuottamiseen tähtäävät metsänistutukset ovat saaneet huonon maineen ympäristö- ja kansalaisjärjestöjen arvioinneissa (Kuvaja ym. 1998), mutta Zimbabwe ja Indonesiassa tehty tutkimus päättyi kuitenkin johtopäätökseen, että myös teollisen mittakaavan istutuksilla voi olla positiivisia vaikutuksia maaseudun toimeentuloon (Tyynelä 2002). Hankkeita pitää kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti niiden sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten vaikutusten pohjalta. Nopeakasvuisia eukalyptus- ja mäntyviljelmiä on perustettu sekä selluteollisuuden että sahateollisuuden tarpeisiin, monissa tapauksissa sama hanke voisi palvella kumpaakin tarkoitusta. Jos laajamittaisilla istutuksilla saadaan köyhtyneitä ja tuottamattomia maita tuottamaan puuta pitkäjänteisen teollisen jalostamisen tarpeisiin, hanketta tuskin kannattaa hylätä ilman perinpohjaista vertaailua vaihtoehdoisen maankäytön hyödyistä ja haitoista sekä niiden jakaantumisesta.

Poltto-, rakennus- ja tarvepuun ohella metsät tarjoavat rikkaan valikoiman muitakin aineellisia tuotteita: hedelmiä, marjoja, lääkekasveja, riistaa ja muita eläimiä, sieniä ja puus-

Jukka Perttula,
Helena Säteri
ja Kari Varis

ta saatavia ekstrakteja sekä karjalle rehua. Du-boisin (2002) mukaan metsien ei-puuaineisten tuotteiden ratkaisevana etuna köyhille on se, että niiden hankkiminen ei edellytä maanomistusoikeuksia. Niiden keräilyyn ei tarvita isoja (jos lainkaan) investointeja, mutta sen sijaan runsaasti työtä. Näitä tuotteita ovat perinteisesti keränneet kaikkein köyhimmät. Traditionaalisten yhteisöjen metsän käytön säännöt saattavat joskus ottaa huomioon köyhimpien tarpeet. Ei-puuaineisten metsäntuotteiden hyödyntäminen saattaa ensi näkemältä näyttää ideaaliselta tavalta lievittää köyhyyttä ja samalla suojella metsiä – periaatteessa näin onkin. Ongelmana on kuitenkin se, että monet tuotteet ovat jo ylikäytettyjä ja tiedot niiden kasvattamisesta metsissä tai agrometsissä saatavat olla puutteellisia. Toiseksi kaupallisesti vakiintuneiden ei-puuaineisten tuotteiden

hankintaan voi kehittyä myös taloudellisia ja sosiaalisia rakenteita, jotka voivat ylläpitää köyhyysloukkua (Lacuna-Richman 2003). Kaiken kaikkiaan ei-puuaineiset metsän tuotteet tarjoavat köyhyyden lievittämiseen hedelmällisen, mutta myös eroosiolle alttiin maaperän.

Niin pienet kuin suuretkin hankkeet voivat olla hyödyllisiä, jos ne on toteutettu sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävästi. Puuhiilen valmistus pitäisi tehdä viralliseksi sen tehokkuuden parantamiseksi, metsiin ja puihin liittyvä mikroyrittäjyyttä tulisi edistää ja köyhimpien ihmisten oikeuksia metsään vahvistaa. Metsien roolia maatalouden panosten turvaajana ja maaperän tuottavuuden parantamisessa voidaan huomattavasti lisätä. Myös hiilen sitomisen ja monimuotoisuuden turvaamisen taloudellinen tuki voi hyödyttää paikallista väestöä.

On tärkeätä ymmärtää metsien tarjoama merkittävä kapasiteetti äärimmäisen köyhyyden poistamisessa, mutta tietenkin myös on realistisesti suhtauduttava esteenä oleviin rakenteisiin ja ongelmiin. Yksi tärkeimpiä asioita on se, että metsien tuomat ”näkyvät” hyötyvaikutukset voitaisiin tuoda entistä paremmin esiin. Metsäohjelmien ja kansallisten köyhyyden vähentämishjelmien vuorovaikutusta ja koordinaatiota on lisättävä kuten myös – tätä tavanomaista kaneettia ei voi jättää näkymättömäksi – kansallista ja kansainvälistä metsäohjelmien rahoitusta.

Olisiko kohtuutonta vaatia, että ryöstöhakkuilla rikastuneita vaadittaisiin osallistumaan aiheuttamiensa ongelmien korjaamisen kustannuksiin?

Tekstin viittaukset on löydettävissä verkkosivuilla (www.smy.fi/pma) julkaistusta alkuperäisestä alustuksesta.

Pertti Veijola, erityisasiantuntija
Suomen suurlähetystö, Moskova

Venäjä merkittävänä metsänaapurina

Metsäsektorin nykytila

Venäjän osuus maailman metsäpinta-alasta on 23 % ja boreaalisen vyöhykkeen metsistä noin puolet. Koko metsävarannon pinta-ala oli 722 milj. ha vuonna 2001 ja puuston tilavuus 75 mrd. m³. Kannattavasti hyödynnettävissä arvioidaan metsävaroista olevan kuitenkin vain alle puolet. Venäjän siirtyessä 1990-luvun alkupuolella markkinatalousjärjestelmään metsäsektorin tuotanto romahti, kuten tapahtui monilla muillakin aloilla. Vuotuiset päätehakkuut vähenivät 1990-luvun alun yli 300 milj. m³:stä alimmilleen alle 90 milj. m³:iin vuonna 1998. Vastaavasti metsäteollisuuden tuotannon volyyymi putosi alle puoleen 1990-luvun alun tasosta. Vuoden 1998 talouskriisin ja devalvaation jälkeen tuotanto alkoi hitaasti elpyä. Nykyinen hakkuusuunnite on 550 milj. m³ ja siitä käytetään vain vajaa 30 %.

Metsäsektorin perusongelmia ovat metsävarojen alhainen käyttöaste sekä sellu- ja pape-riteollisuuden kehittymättömyys. Teollisuuden tuotantokoneisto on ikääntynyt, ja tuotteiden jalostusaste on alhainen. Näistä syistä tuotteiden hintataso on alhainen ja kilpailukyky maailman markkinoilla on heikko. Venäjän osuus metsäteollisuuden tuotteiden maailmankaupasta on vain 2,8 %. Raakapuun viennin osuus on suuri koko alan viennin arvosta. Massa- ja paperitehtaita on yhteensä 165 ja niistä 10 suurinta tuottaa koko maan sellusta 70 % ja paperista 80 %. 1970-luvulla käyttöön otetut

laitokset ovat edelleen Venäjän sellu- ja pape-riteollisuuden perusta, koska uusia tehtaita ei ole rakennettu.

Metsäsektorilla on myös monia instituutio-naalisia ongelmia. Metsäteollisuus yksityistettiin nopeasti osana koko teollisuuden yksityistämisen prosessia. Tämän vaiheen tapahtumia selvitetään vieläkin oikeusasteissa. Metsät jäivät edelleen valtion omistukseen, ja teollisuus käyttää metsävaroja vuokraamalla niitä tai ostamalla huutokaupoista lyhytaikaisia hakkuu-oikeuksia. Järjestelmä kaipaa perusteellista kehittämistä sekä metsäteollisuuden että metsähallinnon mielestä.

Luonnonvaraministeriöön sijoitetun metsähallinnon toimintaa arvostellaan laajasti. Valtio ei pysty rahoittamaan riittävästi metsähallintoa, koska kantorahatulot ovat hyvin alhaiset. Metsäpalojen torjunta ja kamppailu luvatonta metsänkäyttöä vastaan vievät kohtuuttoman suuren osan voimavaroista. Perusmetsänhoidon toteutus kärsii, ja metsien tilan kehittämiseen tähtäävät investoinnit ovat vähäisiä. Hakattujen alueiden muuttuminen lehtipuuvaltaisiksi on jo vuosikymmeniä jatkunut prosessi.

Kehittämissuunnitelmat

Vuoden 2002 alussa valmistui kansallisen metsäpolitiikan luonnos, mutta sitä ei valmisteltu loppuun asti eikä vahvistettu. Kehittämissuunnitelmien laadintaa jatkettiin siten, että luon-

nonvaraministeriö valmisteli metsästrategioiden luonnoksen ja teollisuusministeriö metsäteollisuuden kehittämisen periaatteet. Venäjän federaation hallitus vahvisti metsäteollisuusohjelman marraskuussa 2002 ja metsätalouden strategiat tammikuussa 2003.

Metsäteollisuuden kehittämisohjelman lopullinen versio on paljon yleispiirteisempi kuin luonnokset. Pää tavoitteena on metsäteollisuuden modernisointi, jalostusasteen nostaminen ja uuden tuotantokapasiteetin rakentaminen. Ohjelma ei sisällä yksilöityjä eri toimialojen kehittämisohjelmia. Metsäteollisuuden ja puunviejien liitto arvosteli ohjelmaa heti liian yleisluontoiseksi ja esitti pääministerille työn jatkamista konkreettisemmalle tasolle.

Puutuoteollisuuden investointeja on toteutettu, ja uusia investointipäätöksiä on julkaistettu. Myös suomalaiset yritykset ovat hyvin mukana tässä prosessissa. Vanhoja sellu- ja paperikombinaatteja on uudistettu; sekä ulkomaisten yritysten omistamia kuten Svetogorsk ja Syktykar että venäläisiä kuten Ilim Pulp Enterprises (IPE) tehtaaita. Uusien kombinaattien rakentamiseksi on esitetty monenlaisia suunnitelmia. Realistisimpia ovat todennäköisesti

metsäteollisuuden liiton ja teollisuusministeriön valmisteleva Kostroman alueen Nejaan suunniteltu tehdas ja kiinalaisten sellutehdas-hanke Habarovskin alueelle.

Edelleen jatkuva teollisuuden omistusrakenteen konsolidointi sitoo yritysten voimavaroja ja heikentää investointi-ilmapiiriä. IPE:n ja O. Deripaskan johtaman Bazovjy Elementryhmän välinen kamppailu suuren Kotlaksen kombinaatin omistuksesta näyttää ratkenneen IPE:n eduksi vaikka asia ei ole vielä täysin loppuun käsitelty. Kyseessä ei ole vain mainittujen yritysten välinen kiista vaan myös monissa muissa yrityksissä on olemassa vihamielisen valtauksen uhka, ja ilmiötä pidetään yleisenä Venäjän teollisuuden ongelmana.

Metsätalouden kehittämisstrategia sisältää lähes kaikki metsätalouden peruskysymykset alkaen metsänomistuksesta, metsien käytön periaatteista ja metsähallinnon rakenteesta. Nämä ylätasoon suuret kysymykset täytyy ratkaista ennen kuin voidaan perusteellisesti paneutua metsänhoidon, puunhankinnan ja metsänsuojelun kehittämiseen. Strategioiden toteuttamiseksi on uudistettava metsälaki sekä muut siihen liittyvät säädökset, ja vasta nii-

den pohjalta voidaan edetä kohti toiminnan uudistamista käytännössä.

Metsälain uudistus on edennyt hitaasti. Valmistelun päävastuu on luonnonvaraministeriöllä, mutta teollisuus-, taloudellisen kehityksen-, finanssi- ja valtion omaisuuden ministeriöillä on myös omia näkemyksiään ja vaikutusvaltaa asiaan. Alueiden kuvernöörit ovat tärkeä vaikuttajaryhmä, ja heidän näkemyksensä poikkeavat usein ministeriöiden käsityksistä. Tärkeimpiä sidosryhmiä ovat metsäteollisuuden ja puunviejien liitto sekä poliittinen metsäammattilaisien liike ”Venäjän metsä”. Ympäristöjärjestöjen painoarvo vaikuttajina on nousemassa. Lainsäädäntötyöhön vaikuttavat tämän vuoden joulukuussa pidettävät duuman vaalit sekä kevään 2004 presidentin vaalit. Venäjän hallitus käsiteli 17.9.2003 metsälakiesitystä, mutta valmistelu jatkuu, ja uudistus toteutuu vasta vaalien jälkeen. Samanaikaisesti on tarkoitus säätää laki korkoperusteisista metsämaksuista. Metsälaki on osa koko luonnonvaralainsäädännön uudistusta.

Tuotannon kehitys

Kehittämissuunnitelmissa kuvataan Venäjän metsäsektorin suuria mahdollisuuksia. Usein

PUHEESTA POIMITTUA

MITEN PITKÄLLE VAPAAEHTOISUUS RIITTÄÄ

Vapaaehtoisuus ei ole uusi käsite luonnonsuojelussa. Jo vuonna 1923 hyväksytyyn luonnonsuojelulakiin sisältyi säännös maanomistajien hakemuksesta perustettavista yksityisistä luonnonsuojelualueista. Yksityisiä alueita perustettiin täysin ilman korvausta aina 1980-luvun alkuun asti.

Metso-toimintaohjelmasta saatavat kokemukset ovat erittäin arvokkaita linjattaessa uuden vuosituotannon luonnonsuojelupolitiikkaa. Tavoitteena on löytää parhaat, vapaaehtoisuuteen perustuvat ja kustannustehokkaat keinot metsien suojeluun.

Pirkko Isoviita
ylimetsänhoitaja
Ympäristöministeriö

Reino Mattila ja Kirsti Rissanen

Kari Vitie ja Aarno Vehviläinen

esitetään pitkän aikavälin tavoitteena 100 mrd. USD:n vuotuista liikevaihtoa, mikä on öljyteollisuuden suuruusluokkaa. Hakkuumäärä aiotaan kaksinkertaistaa vuoteen 2010 mennessä. Metsäteollisuuden kehitys tasapainottaisi hyvin teollisuuden rakennetta ja auttaisi koko yhteiskunnan kehittämiseksi ratkaisevan tärkeän talouskasvun ylläpitämisessä. Venäjän talouden yleinen kehitys on ollut viime vuosina aika hyvää ja kasvu jatkuu. Ongelmana on kuitenkin suuri riippuvuus öljyn viennistä.

Venäjän metsäteollisuus kehittyy hitaammin kuin teollisuus yleensä. Vuonna 2002 metsäteollisuuden tuotannon volyymi kasvoi 2,4 % ja kasvua oli korkean jalostusasteen tuotteissa. Teollisuuden ainespuun kuljetusten määrä oli 6 % pienempi kuin edellisenä vuonna. Myös sahatavaran tuotanto aleni noin 8 %. Samanaikaisesti yritysten kannattavuus heikkeni, ja tappiollisten yritysten määrä oli suuri. Venäjän metsäteollisuuden tuotteiden vuoden 2002 vientitulossa 4,45 mrd. USD oli kasvua 7 %. Raakapuun osuus metsäteollisuuden vientitulosta oli 36 %. Raakapuun viennin määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna noin 15 %. Raakapuun viennin suurta osuutta pidetään suurena epäkohtana, ja tilannetta pyritään muuttamaan korottamalla havupuun vientituloja ja alentamalla jalosteiden tulleja.

Vuoden 2003 ensimmäisen puoliskon aikana koko metsäteollisuuden tuotanto kasvoi 3,2 %

edellisen vuoden vastaavaan jaksoon verrattuna. Kasvua tapahtui lähinnä sellu- ja paperiteollisuudessa. Puutuoteteollisuudessa sahateollisuus kärsii raaka-aineen puutteesta, mutta levy- ja vaneriteollisuus kehittyvät paremmin. Venäjän koko teollisuus kasvoi samalla jaksolla 6,8 %.

Arviointia

Teollisuuden ainespuun hankinnasta saattaa muodostua lähivuosina tuotannon kasvun minimitelijä. Vuonna 2002 teollisuuspuun kuljetusten määrä aleni edelliseen vuoteen verrattuna, ja vuodelle 2003 asetettu tavoite tarkoittaa suunnilleen vuoden 2001 tuotannon tasoon palaamista. Puunkorjuun sekä tekninen että organisatorinen modernisointi on käynnistynyt hitaasti. Yrityskohtaiset tiedot kertovat, että puuhuollon ongelmat ovat yleisiä. Tilastokomitean tuoreet tiedot kertovat, että puunkorjuun määrä oli vuoden 2003 ensimmäisellä puoliskolla samaa tasoa kuin edellisenä vuonna.

Metsäpolitiikan uudistamisen perusratkaisujen viivästyminen kärjistää edelleen tilannetta. Metsälain tarkistukset tulisi toteuttaa mahdollisimman nopeasti. Suorimmin käytännön toimintaan vaikuttaa metsänvuokrauksen menetelmien ja ehtojen uudistaminen. Pitkäaikaisien sopimusten käyttöönotto ja vuokraajan vastuun lisääminen metsänhoidossa parantavat kestävän metsätalouden edellytyksiä. Ne antavat myös puunkorjuuyrityksille paremman

perustan toiminnan kehittämiseksi. Metsänkäytön maksujen järjestelmä on tarkoitus uudistaa lisäämällä kilpailua ja ottamalla käyttöön korkeammat maksut. Uudistuksen tavoitteena on valtion kantorahatulojen nostaminen ja sitä kautta metsätalouden rahoituksen edistäminen. Pienille heikosti kannattaville puunkorjuuyrityksille muutos tulee olemaan epäedullinen.

Venäjän metsäsektorin kehittämisen keskeisten tavoitteiden – jalostusasteen nostamisen ja vientitulojen lisäämisen – toteutus etenee hitaasti. Jalosteiden tuotanto ja vienti kasvoivat vuonna 2002 selvästi, mutta metsäteollisuuden tuotteiden tuonnin suhteellinen kasvu oli paljon suurempi. Vuoteen 2005 ulottuvia ennusteita voidaan pitää epärealistisen korkeina. Metsäteollisuuden tuotannon kasvu on edelleen hitaampaa kuin keskimäärin teollisuustuotannon kasvu, ja lähivuosina ei ole odottavissa muutosta tähän kehitykseen.

Suomen ja Venäjän metsäsektorien suhteissa suurin konkreettinen kysymys on puun tuonti. Suomi toi vuonna 2002 Venäjältä raakapuuta noin 13 milj. m³ ja määrän arvioidaan nousevan lähivuosina. Venäjä odottaa Suomelta metsäteollisuuden investointeja, ja eräät tahot vaativat raakapuun viennin merkittävää vähentämistä, koska sitä pidetään ”teollisena kolonialismina”. Todennäköisesti puukauppa jatkuu entiseen tapaan, koska vientituloilla on monille alueille suuri merkitys, ja Venäjällä on vähän käyttöä lehtikuitupuulle. Puuntuotannon tehostamisen mahdollisuudet ovat hyvät, ja sen avulla voidaan turvata sekä viennin jatkuvuus että oman puunkäytön lisääminen. Investointeja, puukauppaa sekä kestävän metsätalouden asioita käsitellään suomalais-venäläisen talouskomission alaisessa, vuonna 2000 pidetyssä metsähuippukokouksessa perustetussa metsäsektoriryhmässä ja sen alaryhmissä. Uutta pääministeritason metsäkoko-usta valmistellaan vuodelle 2004.

Metsäsektorin resurssit ja tuotteet maailmanmarkkinoilla

Euroopan metsävarat kasvussa

Raakapuun on ollut ja on edelleen maailman metsäteollisuuden keskeinen raaka-aine. Maailman metsäteollisuuden vuotuinen puunkäyttö on runsaat 1,5 mrd. kuutiometriä eli vajaa puolet maailman raakapuun 3,3 mrd. kuutiometrin hakkuista. Teollisuuden puunkäytöstä vajaa kolme neljäsosaa (1,1 mrd. m³) menee saha- ja levyteollisuuteen. Puumassan valmistuksessa käytetään noin 450 miljoonaa kuutiota raakapuuta sekä 200–250 miljoonaa kuutiota saha- ja levyteollisuuden sivutuotteena syntyvää haketta.

Euroopassa teollisuuden puunkäyttö on korkealla tasolla sekä absoluuttisesti että suhteessa koko puun käyttöön, vaikka metsävarat ovat pienemmät kuin maailman muilla alueilla. Euroopassa teollisuus käyttää noin 360 miljoonaa kuutiota raakapuuta, mikä on noin 90 prosenttia alueen raakapuun hakkuista. Metsien aktiivinen teollinen hyödyntäminen ei siis ole vähentänyt metsien kasvua eikä Euroopan metsävaroja. Päinvastoin, alueen metsävarat ja niiden kasvu ovat suurempia kuin koskaan.

Pääomat suuria

Metsäteollisuus, erityisesti massa- ja paperiteollisuus, on hyvin pääomaintensiivinen toimiala. Tuotantokoneiston elinikä on suhteellisen pitkä ja siihen sitoutunut pääoma suuri. Yksittäiset investointihankkeet ovat varsin huomattavia. Uuden sellutehtaan rakentaminen maksaa tänä

päivänä 500 – 600 ja painopaperitehtaan noin 400 – 500 MEUR.

Metsäteollisuuden investointiaste on ollut varsin korkea. Investointiaktiiviteettia on lisännyt alan teknologian kehitys, sillä tuotantokoneisto on pyritty pitämään teknisesti kilpailukykyisenä. Investointikustannuksia ovat lisänneet myös tietotekniikka ja panostus ympäristönsuojeluun. Suomessa tietotekniikan osuus alan kaikista investoinneista on noin 15 prosenttia. Tulevaisuudesta voidaan arvioida, että sekä tietotekniikan että ympäristönsuojelun osuudet kaikista investoinneista kasvavat edelleen.

Runsaan parin viime vuosikymmenen aikana metsäteollisuuden investoinnit Suomessa ovat olleet yhteenlaskettuna noin 22 mrd. euroa eli keskimäärin vajaa 10 prosenttia alan saman aikavälin liikevaihdosta. Summasta 85 prosenttia on suuntautunut massa- ja paperiteollisuuteen.

Maailman sadan suurimman metsäteollisuusyhtiön kokonaisinvestoinnit olivat vuosina 1997–2002 hieman alle seitsemän prosenttia liikevaihdosta. Suomessa vastaava luku oli runsaat viisi prosenttia. Alan kansainvälistyminen on johtanut siihen, että yhtiöt haluavat voimistaa sijoittajien ja osakkeenomistajien roolia ja kohottaa omistaja-arvoa (shareholder value). Seurauksena investointiaste on pyritty pitämään poistojen tasolla eli 5 – 6 prosentin tuntumassa.

Pääomavaltaiselle paperiteollisuudelle tärkeä kannattavuuden osatekijä on pääoman tehokas käyttö eli mahdollisimman korkea kapasiteetin käyttöaste. Metsäteollisuusyhtiöissä yleinen kannattavuustavoite on tänä päivänä sijoitetun pääoman 15 prosentin tuotto. Viime vuosien heikon suhdanetilanteen vuoksi tähän tavoitteeseen ei ole juurikaan päästy, koska koneita on jouduttu kysynnän heiketessä seisottamaan. Suomessa esteenä ovat olleet myös paperiteollisuuden työehtosopimusten joulu- ja juhannusseisokit. Ne ovat ylimääräisiä kustannustekijöitä, joita kenelläkään kilpailijalla ei ole.

Suomi on teknologiaa kehittävä osaamiskeskus

Metsäteollisuus tarvitsee paljon teknisen ja metsäalan koulutuksen saaneita hoitamaan ja kehittämään tuotantoprosesseja sekä puuraaka-aineen hankintaa. Vuosien kuluessa Suomesta on tullut koko maailman metsäklusterin johtava osaja. Useat sellu- ja paperiteknologian uusimmista innovaatioista on tehty Suomessa tai suomalaisissa yrityksissä. Suomessa valmistuu paperi-insinöörejä yli kaksi kertaa enemmän kuin muualla Euroopassa. Lisäksi meillä on Euroopan kolme suurinta metsäteollisuusyritystä, maailman suurin paperikonevalmistaja Metso Paper ja alan johtava konsulttiyhtiö Jaakko Pöyry. Saavutukset ovat tehokkaan koulutus- ja innovaatiojärjestelmän ansioita.

**CASE YHDYSVALLAT:
MITÄ OPITTAVAA MEILLE?**

Yhdysvalloissa metsäteollisuus ei ole merkittävä teollisuudenala verrattuna ATK-teollisuuden, varusteluteollisuuden tai vaikkapa kemianteollisuuteen. Niinpä metsäteollisuuden tiedekunnat ja colleget eivät vedä parhaita kykyjä. Samoin loputtomien investointivaihtoehtojen maassa kukoistaa osavuosikatsausjohtaminen. Tutkimustoiminta on alan yrityksissä ajettu alas, eikä tehtäisiin ole investoitu yhtä menestyksellä kuin Pohjolassa. Korealaiset ja kiinalaiset valmistajat ovat ottaneet yli 30 prosentin osuuden usean tuotteen markkinoista. Jopa suomalainen paperi toimitettuna New Yorkiin on usein selvästi kustannuskilpailukyistä amerikkalaisvalmistajiin verrattuna, näin osittain Yhdysvaltain korkeiden sisämaan kuljetuskustannusten vuoksi.

Metsäteollisuudelle toimittavat amerikkalaiset konepajat ovat menestyneet samoin heikosti. Automaatioteollisuudessa alan tutkimus ja valmistus näyttää vähitellen siirtyvän Suomeen (esim. Varkaus!), Irlantiin ja Koreaan.

Oppi meille suomalaisille on, että vain kansallisella huolenpidolla ja koko metsäklusterin kilpailukyvyistä huolehtimalla syrjäisessä Suomessa säilyy kilpailukykyinen metsäklusteri, lähtien paitsi metsäteollisuudesta myös alan koulutuksesta ja tutkimuksesta.

Jukka Kilpeläinen, johtaja
Oy Keskuslaboratorio –
Centrallaboratorium Ab (KCL)

Suomi on avannut ovensa alan huippukoulutukseen nyt myös ulkomaalaisille opiskelijoille. Teknillisen korkeakoulun puunjalostusosaston kansainvälinen Master-ohjelma antaa opiskelijoille entistä parempia valmiuksia toimia kansainvälisissä työtehtävissä. Ohjelman rahoittaa valtio yhdessä johtavien suomalaisten metsäklusteriyritysten kanssa.

Paperinvalmistuksen teknologia on kehittynyt nopein askelin. Esimerkiksi paperikoneiden nopeus on noussut kaksin-, jopa kolminkertaiseksi 1960-luvun alusta. Tänä päivänä uusien sanomalehtipaperikoneiden nopeus on yli 2000 metriä minuutissa, kun neljä vuosikymmentä sitten se oli noin 800 metriä minuutissa. Pilotikoneiden nopeudet ovat vieläkin suurempia, joten nopeudet kohonnevät edelleen. Kehityksen ovat mahdollistaneet kehittyneet materiaalit, lisääntynyt prosessiautomaatio sekä paperin parempi ajettavuus. Teknisen kehityksen mitarina voidaan mainita myös se, että sekä sellu- että paperitehtaiden vedenkulutus on vähentynyt alle viidesosaan parin vuosikymmenen takaisesta.

Teknologian lisäksi tietotekniikan merkitys on kasvanut metsäteollisuudessa nopeasti. Voidaan sanoa, että mitä kansainvälisempi ja globaalimpi yritys on, sitä tärkeämpi työkalu moderni tietotekniikka sille on. Ilman reaaliaikaista kommunikaatiota ja tiedonsiirtoa on vaikeaa kuvitella suomalaisia suuria metsäyrityksiä, joilla on satoja tuotantolaitoksia ja toimipisteitä kymmenissä maissa. Tietotekniikan kehitys on ollut merkittävä tekijä suomalaisten metsäteollisuusyhtiöiden muutoksessa globaaleiksi toimijoiksi.

**Maailman metsäteollisuudesta
kaksi kolmasosaa kemiallista**

PriceWaterhouseCoopers-konsulttitoimiston selvityksen mukaan maailman sadan suurimman metsäteollisuusyhtiön yhteenlaskettu liikevaihto oli viime vuonna noin 300 mrd. US

dollaria. Maailman metsäteollisuuden perustuotteiden tuotannon vuotuinen arvo on puolestaan noin 370 mrd. US dollaria. Tästä kolmannes syntyy Pohjois-Amerikassa ja runsaat neljännekset sekä Länsi-Euroopassa että Aasiassa. Muun maailman osuudeksi jää noin 15 prosenttia.

Paperilla ja kartongilla on keskeinen asema maailman metsäteollisuuden tuotannossa. Niiden yhteenlaskettu osuus on 60 prosenttia koko alasta. Graafiset paperit, joihin suomalaiset yhtiöt ovat keskittyneet, edustaa noin neljäsosaa maailman metsäteollisuudesta. Koko kemiallisen metsäteollisuuden osuus on kaksi kolmasosaa. Sahatavaralla on runsaan viidenneksen ja puulevyillä (vaneri, lastulevy, kuitulevy) vajaan 15 prosentin osuus tuotannon arvosta. Metsäteollisuuden perusbisneksen tuotanto ei sisällä paperin eikä puutuotteiden jatkojalosteita. Niiden yhteenlaskettu arvo on arvioitu jopa suuremmaksi kuin perustuotannon arvo.

Maailman metsäteollisuuden tuotannosta keskimäärin noin 30 prosenttia liikkuu maasta toiseen. Ala on kuitenkin pitkälti kotimarkkinateollisuutta, sillä useissa maissa metsäteollisuustuotteiden tuotanto ja kulutus ovat varsin lähellä toisiaan. Useimmilla alueilla tuotannon ja kulutuksen ero on vain 5–10 prosenttia. Selvimpiä poikkeuksia tästä ovat Suomi, Ruotsi ja Kanada, joiden metsäteollisuuden tuotannosta valtaosa menee vientiin, koska oma kulutus on vain pieni osa tuotannosta.

Keräyskuitu kirinyt puukuidun rinnalle

Paperin ja kartongin valmistuksessa keskeinen raaka-aine on edelleen puumassa – kemiallinen massa eli sellu sekä mekaaninen massa. Maailmassa tuotetaan puumassaa vuosittain noin 170 miljoonaa tonnia. Tästä sellun osuus on lähes kolme neljänestä. Muita puumassoja valmistetaan lisäksi noin 10 miljoonaa tonnia. Maailman sellutuotannosta kolmannes on ns. markkinasellua, joka liikkuu

maasta ja maanosasta toiseen. Mekaaninen massa käytetään jokseenkin kokonaan tuotantopaikalla.

Viimeisen 10–15 vuoden aikana keräyskuidun merkitys paperiteollisuuden raaka-aineena on kasvanut tasaisesti. Maailman metsäteollisuudessa keräyspaperia käytetään raaka-aineena jo lähes yhtä paljon kuin puukuituja: viime vuonna keräyspaperia käytettiin noin 155 milj. tonnia ja puumassaa runsaat 180 milj. tonnia. Länsi-Euroopassa ja Aasiassa paperiteollisuus käyttää jo enemmän keräyspaperia kuin puumassaa. Jaakko Pöyry Consulting on arvioinut, että keräyskuidun käyttö ylittää vuoteen 2015 mennessä selvästi puumassan käytön paperin valmistuksen raaka-aineena.

Paperin tuotanto ennätyslukemissa, sahatavaran tuotanto supistunut

Maailman paperin ja kartongin tuotanto on viimeisen neljän vuosikymmenen aikana kasvanut 4,5-kertaiseksi, mikä tarkoittaa noin 3,5 prosentin vuotuista kasvua. Viime vuonna maailman

KUUSIKOSSA KOMMENTOITUA

Uudet suomalaiset käsitteet kertovat kehityksen suunnasta: kärsivällinen raha, hiljainen tieto ja sumea päätöksenteko.

paperin ja kartongin tuotanto nousi uuteen ennätykseen 330 miljoonaan tonniin. Kasvun painopiste on Aasiassa, joka otti 105 miljoonalla tonnillaan ensimmäistä kertaa kärkipaikan maailman suurimpana paperin ja kartongin tuottajana. Pohjois-Amerikka ja Eurooppa tuottavat molemmat runsaat 100 miljoonaa tonnia paperia ja kartonkia.

Maailman tuotannosta runsaat puolet (170 milj. tonnia) on pakkauspaperia ja -kartonkia. Sanomalehtipaperin osuus on 11 prosenttia (37 milj. tonnia) ja paino- ja kirjoituspaperien run-

sas 30 prosenttia (100 milj. tonnia). Suomalaiset tuottavat maailman paino- ja kirjoituspaperista lähes viidenneksen.

Maailman sahatavaran tuotanto on nykyään noin 390 miljoonaa kuutiometriä. Tämä on vähemmän kuin pari vuosikymmentä sitten, lähinnä silloisen Neuvostoliiton tuotannon romahduksen vuoksi. Läntisissä teollisuusmaissa tuotanto on kasvanut keskimäärin vajaan prosentin vuosivauhtia.

Koko sahatavaratuotannosta noin 70 prosenttia (noin 280 milj. m³) on havusahatavaraa. Suurimmat tuottajamaat ovat USA ja Kanada, jotka kattavat 40 prosenttia maailman tarjonnan. Eurooppa (pl. Venäjä) tuottaa kolmanneksen ja Aasia kymmenesosan. Venäjä on kolmanneksi suurin yksittäinen tuottajamaa noin 20 miljoonan kuution tuotannollaan.

Keskittyminen jatkuu, tuotteiden kysyntä kasvaa

Maailman metsäteollisuuden rakenteet ovat muuttuneet viimeisen 20 vuoden aikana huomattavasti. Ala on keskittynyt, yrityskoko on

PUHEESTA POIMITTUA

EDULLISIA UNELMIA

Ilman jatkuvaa tuotekehittelyä ei ole mitään mahdollisuutta pärjätä paperimarkkinoilla. Myllykoski on tuotekehittelyssä panostanut erityisesti asiakaslähtöisyyteen. Monet tulokseen johtavat innovaatiot ja ideat ovatkin saaneet kipinänsä asiakkaan ja valmistajan välisissä epävirallisissa tuumatalkoissa.

Myllykosken valmistama paperilaatu, M-Plussa, on eräs esimerkki asiakkaan asettamasta unelmasta: paperi, jolla on päällystetyn paperin ominaisuudet eli korkea vaaleus ja keveys, mutta päällystämättömän paperin edullisemmat kustannukset.

Sverre Norrgård

toimitusjohtaja
Myllykoski Paper Oy

kasvanut ja yritysten lukumäärä supistunut yritysostojen ja fuusioiden seurauksena. Myös yhtiöiden omistuspohja on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi. Suomalaiset yhtiöt ovat olleet tämän muutosprosessin kärkijoukossa. Myös Pohjois-Amerikassa on toteutettu mittavia yritysjärjestelyjä ja sikäläiset yhtiöt ovat ostaneet kilpailijoita myös Euroopasta. Alan yritys kenttä on kuitenkin edelleen varsin sirpaloitunut moniin muihin toimialoihin verrattuna. Viisi suurinta yritystä kattaa vain neljänneksen koko alan globaalista liikevaihdosta, kun monilla toimialoilla vastaava suhdeluku on huomattavasti suurempi. Tällä perusteella on ilmeistä, että alan keskittyminen jatkuu.

Jaakko Pöry Consulting on arvioinut, että maailman paperin ja kartongin kulutus kohoaa nykyisestä 330 miljoonasta tonnista aina 450 miljoonaan tonniin vuoteen 2015 mennessä. Tämä tarkoittaa 2,2 prosentin kasvua vuodessa. Nopeimmin kulutus kasvane Aasiassa, missä kasvun moottorina on Kiina. Pohjois-Amerikan ja Länsi-Euroopan kasvu jää keskimääräistä hitaammaksi. Myös maailman sahatavaran kysynnän arvioidaan lisääntyvän seuraavan kymmenen vuoden aikana, mutta kasvun odotetaan olevan varsin hidasta. Nopeampaa kasvua odotetaan puutuotteiden jatkojalostuksessa.

Maailman metsäteollisuuden puuraaka-aineen tarve ei kasva seuraavien 10–15 vuoden aikana enää samaa tahtia kuin menneinä vuosikymmeninä, koska sahatavaran tuotannon kasvu jää varsin hitaaksi ja paperiteollisuudessa keräyspaperin merkitys raaka-aineena lisääntyy tuntuvasti.

Puun tuotanto nopeakasvuilla plantaaseilla lisääntyy. Nykyään puupeltojen pinta-ala on yli 100 milj. ha. Teollisuuden puunkäytöstä yli 10 % ja sellun raaka-aineesta noin 30 % tulee istutuksilta.

Ilkka Pöyhönen, professori, laitoksen johtaja

Lappeenrannan teknillinen yliopisto, puutekniikan laitos

Menestymisen edellytyksenä kyvykäs puun ja osaamisen yhdistäminen

Suomalainen puutuoteollisuus on viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana käynyt läpi mielenkiintoisen kehitysprosessin tappioista tuloksiin ja konkurseista huippuosaamista hyödyntäväksi toimialaksi. Perinteinen raaka-aineajattelu, jossa puuta myyvä metsänomistaja pidettiin asiakkaana ja jossa ydinongelmina olivat tukin ja hakkeen hinnoittelu, on saanut pitkälti – ei toki kokonaan – väistyä markkinoiden muuttavien ja houkuttavien voimien tieltä. Asiakas on se, joka ostaa, ei se, joka myy ja loppullinen asiakas on se, joka puun lisäksi ostaa älyä ja innovaatioita. Keskeisiä tulevaisuudessa onnistumisen edellytyksiä ovat osaaminen, osaajat sekä kyky ja halu yhdistää ne suomalaisen puuhun.

Toiminnan ytimen muutos

Toiminnan ydin ja myös osaaminen, joka aiemmin on ollut toimintaketjun alkupäässä, metsässä, sen raaka-aineessa, metsänomistajien, pienten ja suurten yritysten välisessä taistelukentässä, on jo osin löytänyt uuden tavan toimia ja sen myötä uudet ydinasiakkaat. He ovat niitä, joille vaikkapa seinäverhouksen laudan hinnan tinkiminen minimitasolle ei ole tehtävien ratkaisujen ja tulevan asuinviihtyvyyden kannalta kovin tärkeää. He ovat niitä, jotka maksavat toimivista ratkaisuksista, viihtyvyydestä ja ei niinkään materiaalisista tekijöistä. Toki meidän omassa kerrostalo- ja rivitalorakentamisen kentässämme vanha osittaisoptimointien

tie ei vielä suinkaan ole loppuun kuljettu, mutta senkin aika vielä tulee.

Tämä muutos tarkoittaa sitä, että myös kukaan teollisuuden kannalta ei kaikkein oleellisinta enää ole laudan ja lankun eikä peruslevyjien tuottaminen. Nehän me toki osaamme, mutta samalla niissä meidän katteemme ei kalliin puun ja työvoiman maana ole ollut eikä voi olla kehuttava. Puu kasvaa Suomessa myös tulevaisuudessa hitaammin kuin monissa muissa maissa. Tämä riippumatta siitä, miten hyvin me metsiämme hoidamme.

Myöskään työvoimakustannuksien muutoksista ei jo toteutettujen huipputeknisten ratkaisujen jäljiltä ole löydettävissä suuria apuja eikä matkassa markkinoille ole tapahtumassa lyhenemistä.

Tämä ei toki merkitse sitä, että meillä olisi varaa jäädä jälkeen prosessien ja perustuotteiden kehityksessä, mutta tähtäyspisteen pitää olla syvemmillä lopullisessa käytössä. Samoin

KUUSIKOSSA KOMMENTOITUA

Markkinoinnissa riittää, että osaa kahta kieltä: äidinkieltään ja asiakkaan kieltä.

laadulliset tekijät ovat saaneet ja tulevat edelleen saamaan entistä suuremman arvon.

Samat ongelmat kuin perusteellisuudessa ovat vielä vahvemmin nähtävissä jalosteiden tuotannossa. Sillä osa-alueellahan me emme koskaan ole kunnolla menestyneet. Toki niin perustuotannon kuin jalostamisen kentästä löytyy yksittäisiä yrityksiä, jotka ovat kyenneet löytämään oman paikkansa ja menestyneet vaikeinakin vuosina.

Vaikka hyvät esimerkit monesti ovat tie onnistumiseen, on erityisesti jalostamisessa toteutettujen konseptien monistaminen useimmiten johtanut täydelliseen epäonnistumiseen. Valittavasti liian useilla on tapana löytää samat totuudet yhtä aikaa. Sopolustrategialla ei suomalaisen puutuoteteollisuus ole onnistunut rakentamaan eikä ilmeisesti voikaan rakentaa itselleen tulevaisuutta. Oleellista on yksin tai yhteistyössä löytää oma paikkansa markkinoiden vaativassa kokonaisuudessa.

Markkinoiden muutoskenttä

Markkinoilla tapahtunut viime vuosien muutos on kaiken kaikkiaan ollut varsin mielenkiintoinen. Konkreettisimmin se näkyy niissä toimintamalleissa, joissa rakentajille tarjotaan laudan sijasta järjestelmäratkaisuja tai täyden palvelun konsepteja. Eräitä potentiaaleja käyttökohteita ala menetti viime vuosikymmenellä, kun sillä ei ollut tarjottavanaan riittävän kehittyneitä ratkaisuja.

Koko prosessissa on oleellista myös se, että luomme esimerkkiratkaisuja, jotka murtavat materiaalin käyttöön liittyvän henkisen rajan. Tätä työtä on varsin onnistuneesti tehty jo puolenkymmentä vuotta, ja tulokset suomalaisen puun käytössä niin määrän kuin innovatiivisuuden osalta ovat erittäin hyvät.

Kaiken kaikkiaan kyse on paitsi osaamisen kasvusta myös sen rakenteellisesta muutoksesta ja samalla näihin kytketystä mielikuvamaailman muuttamisesta. Todellinen muutos on

edellyttänyt ja edellyttää uusia tapoja toimia, uutta osaamista ja inhimillisen mielikuvamaailman ymmärtämistä.

Oleellista on koko toiminnan uudelleen ajattelu ja myös se, kykenemmekö me toimialalla nykyistä syvempään yhteistyöhön. Tähänhän meitä haastavat monet muut kehittyneet. Keskeistä tulevassa kehityksessä on tuotteiden lopullinen käyttö asumisen, sisustamisen tai vaikkapa liikkumisen osa-alueilla. Samalla koko pelikenttä ja kilpailuympäristö ovat niin rakenteeltaan kuin sisällöltäänkin muuttumassa. Tämän muutoksen pohjalta on yrityksiin rakennettu uudet toimintatavat ja utukuvat.

Toteutunut muutos luo moninaisia uusia mahdollisuuksia mutta se on samalla toimintakenttänä kertaluokkaa vaikeampi kuin entinen maailma. Teollisuus on avannut uusia ovia ja luonut itselleen uusia haasteita. Vuosikymmenen tai parin kuluttua on nyt koulutettavien uusien osaajien helppo olla jälkiviisaita ja todeta, olivatko valinnat oikeita vai eivät.

Yhteistyö toimintaa muuttavana voimana

Tulevaisuuden rakentamisessa on toimiala aktiivisesti etsinyt uusia tapoja toimia ja ajatella. Konkreettisesti tämä näkyy siinä, että tuottajayritykset joko yksin tai verkottuneina ovat lähestyneet lopullisia asiakkaita. Perinteisille agenteille ja importööreille on jätetty vain se tila, jota itse ei kannata täyttää. Tässä suhteessa on viime vuosien muutos ollut erittäin nopeaa.

Yhteistyö ja verkottuminen ovat kuitenkin meillä vielä alkutekijöissään. Puualan kulttuurissa tällaisen toiminnan käynnistäminen näyttää olevan selvästi vaikeampaa kuin monella muulla alalla. Ehkä alan pitkä teollinen kulttuuri, suurten ja pienten välinen vastakkainasettelu ja tapa toimia yksin on ollut vaikeampaa murtaa kuin vaikkapa konepaja-alalla tai Nokian kaltaisissa yhteistyökokonaisuuksissa.

Meille on toki puualallakin tarjottu hyviä esimerkkejä maan rajojen ulkopuolelta vaikkapa Pohjois-Italiasta tai Tanskasta. Vuosisatojen kulttuuria, sukulaisuussuhteiden mukanaan tuomaa elävää yhteistyötä ja toimintaa keskellä markkinoita on kuitenkin vaikeata ympätä asiakkaista katsoen periferiassa sijaitsevien, itse näisten yritysten väliseksi toimintamalliksi.

Käytännössä toimiva malli lienee meidän kulttuurissamme vain sellainen malli, jossa yksi toimija on selvästi muita suurempi tai muuten asemaltaan vahvempi. Tällaisista toimintamalleista meillä näyttäisi olevan joitakin varsin hyviä kokemuksia erityisesti jalostuksen alueelta. Toki olemme tältä osin vielä kovasti tien alussa.

Osaaminen ja osaajat

Suomalaisessa puutuoteteollisuudessa osaajien koulutus samoin kuin myös sektorin tutkimus on aiemmin pitkälti nojautunut metsällisiin osaajiin. Maassamme on koulutettu hyviä metsänhoitajia, jotka sitten ovat olleet kehittämässä tutkimusta ja myös teollisuutta. Niin hyvä, kuin tällainen koulutus onkin, näkisin, ettei pelkästään siihen tukeutuen voi kehittää

Yksityismetsänomistajat ovat Suomessa tärkeässä asemassa, sillä lähes 70 % teollisuuden käyttämästä puuraaka-aineesta tulee yksittäisiltä metsänomistajilta.

puutuoteteollisuutta, joka kykenisi vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Osaamisessa ja osaajissa tarvitaan monipuolisempaa kirjjoa. Tällä tiellä panostukset toisaalta vahvaan konetekniikan ja prosessiosaamiseen sekä toisaalta rakentamisen, puun käytön ja muotoilun osaamiseen ovat tärkeitä etenemisaskeleita.

Tulevissa haasteissa tarvitaan sekä aiempaa monipuolisempaa kokonaisnäkemystä, että toisaalta syvällistä erityisosaamista. Jos näitä osaamisen sektoreita pyrkisi hahmottamaan nykyisten koulutusohjelmien kautta, edustaisi puutekniikkaa opiskellut tuotantotalouden insinööri tyypillisesti näistä ensimmäistä vaihtoehtoa ja alan koneisiin, työstöön ja vaikkapa

puurakentamiseen keskittynyt opiskelija toista vaihtoehtoa. Toki rajanveto on syytä käydä erikseen jokaisen yksilön kohdalla.

Mielenkiintoisia mahdollisuuksia tarjoaa myös eri yliopistojen lisääntyvä koti- ja ulkomainen yhteistyö. Tässä suhteessa koko suomalaisen yliopistokentän solmima yhteistyömalli, jossa yliopistojen rajapinnat eivät ole yhtä hankalasti ylitettäviä kuin aiemmin, on myönteinen askel. Samoin on myös kasvava kansainvälisyys mahdollisuuksia tarjoava etenemistie puutuoteteollisuuden näkökulmasta. Näiden lisäksi voisi yhtenä mahdollisuutena olla vaikkapa nykyistä tiiviimpi koulutusyhteistyö metsäläisten ja teknillisten yliopistojen kesken.

Toisaalta koulutuksen loppukäyttäjien tarpeista keskeistä on myös se, että teollisuus ja alan markkinointiorganisaatiot saavat käyttöönsä osaavia markkinointi-insinöörejä. Monipuolistuvat asiakastarpeet edellyttävät syvällistä koko toimintaketjun osaamista. Lisäksi tarvitaan uudenlaisia osaamisyhdistelmiä. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää syvällistä koulutusjärjestelmän uudelleen ajattelua. Tämä prosessi on parhaillaan yliopistoissa kesken, ja vuoden 2005 syksyyn mennessä tehtävät muutokset antavat toivottavasti meille uusia eväitä vastata entistäkin vaativampiin haasteisiin.

PUHEESTA POIMITTUA

Timo Siekkeli, yrittäjä
Siekkelin Puutyö ky.

YRITTÄJÄN ALUEELLINEN TUKE

Kaakkois-Suomessa on lukumäärällisesti paljon isoja paperiteollisuusyrityksiä pienellä pinta-alalla. Isot yritykset ovat verottaneet pienen puutuoteteollisuuden kehittymistä ja yrittäjien lukumäärää. Koska yrittäjiä on suhteellisen vähän, paikallisten yrittäjien verkostoitumisen ja yhteistyön kehittäminen on tärkeää. Saman alan yrittäjä ei ole kilpailija, vaan pikemminkin kumppani, kunhan yritykset erikoistuvat hieman eri asioihin.

Kaakkois-Suomen metsäkeskus ja TE-keskus ovat aktiivisesti kehittäneet yrittäjien verkostoitumista. Metsäkeskus on muun muassa järjestänyt yrittäjille koulutusta, seminaareja, messuja ja erilaisia tapaamisia.

Metsänomistuksen yhteiskunnalliset raamit

Metsäteollisuus alkoi kehittyä voimakkaasti Suomessa 1800-luvun lopulla. Metsäteollisuudesta tuli tärkein vientiteollisuutemme ja sen tuotteilla saatiin yli neljä viidesosaa vientituloista aina 1950-luvulle saakka.

Isojako 1700-luvulla ja torpparivapautus 1900-luvun alussa synnyttivät itsenäisen perheiden omistukseen perustuvan metsätalouden. Vaikka pirstoutuneella pienmetsänomistuksella on ollut varjopuolensa, niin historian valossa perhemetsätalous on ollut Suomen yhteiskunnallisen kehityksen ja metsäsektorin tukipilari. Maailmassa laajemminkin – ei pelkästään Suomessa – metsiä on hoidettu kestävästi niillä alueilla, joissa on ollut laaja ja vakiintunut yksityismetsänomistus.

Suomen julkinen metsäpolitiikka on kohdistunut lähinnä metsätalouteen, ei niinkään muuhun metsäsektoriin. Metsäpolitiikan lähtökohdana ja ohjenuorana aina 1980-luvulle asti oli huoli puuvarojen riittävydestä tärkeimmän vientiteollisuuden raaka-aineksi.

Vielä 1980-luvun lopulla metsäpolitiikan tarvetta perusteltiin sillä, että metsänomistajat eivät hoida ja käytä metsäänsä yhteiskunnan kannalta optimaalisesti. Vuonna 1987 julkaistussa Metsäomistajan käsikirjassa todetaan, että ”metsäpolitiikan lyhyen aikavälin tavoitteena on kaadettavien puumäärien välitön lisääminen yksityismetsistä” ja että ”pitkän aikavälin tavoitteena on puuntuotannon kohottaminen”.

Metsäpolitiikka ja sen ohjaukset ovat muuttuneet ja kehittyneet yhteiskunnallisen muutoksen myötä. Tällä hetkellä metsäpolitiikkamme tavoitteena on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä metsätalous.

Perhemetsänomistus Suomessa

Perinteisesti metsänomistus on ollut Suomessa osa maatilataloutta. Vielä 1960 yksityismetsät olivat lähes yksinomaan maanviljelijöiden omistuksessa. Vuonna 2000 enää 22 prosenttia metsänomistajista oli maanviljelijöitä ja he omistivat 33 prosenttia yksityismetsien alasta. Suurimmiksi omistajaryhmiksi ovat nousseet eläkeläiset ja palkansaajat.

Metsänomistusrakenteen muutoksen edessä tyypillistä metsänomistajaa on enää vaikea määritellä. Väestön ikääntymiskehitys ja maatalouden rakennemuutos ovat olleet selkeimmät vaikuttavat tekijät metsänomistajakunnan muutoksen taustalla. Monet metsänomistajakunnan rakennepiirteet kytkeytyvätkin korkeaan keski-ikään. Näitä ovat esimerkiksi vähäinen koulutus ja alhainen tulotaso.

Metsänomistajakunnan kaupunkilaistumisesta on julkisuudessa usein esitetty vääriä arvioita. Maatilojen vähentymisen on virheellisesti tulkittu merkitsevän kaupunkilaismetsänomistajien lisääntymistä. Tällä hetkellä vain viidesosa metsänomistajista asuu yli 20 000 asukkaana kaupungeissa. Noin 60 prosenttia metsänomistajista asuu yhä haja-asutusalueella ja joka vii-

des kuntakeskuksessa tai pienessä maaseutu-kaupungissa. Kaksi kolmasosaa metsänomistajista asuu edelleen tilan sijaintikunnassa ja vain kolmasosa kunnan ulkopuolella. Peräti puolet metsänomistajista asuu vielä tilallaan.

Metsänomistajien tavoitteet ovat muuttuneet moniarvoisempaan suuntaan metsänomistajakunnan muuttuessa. Puolet metsänomistajista voidaan lukea monitavoitteisten ryhmään, jossa korostetaan taloudellisten arvojen lisäksi metsän aineettomia hyötyjä. Tulevaisuudessa metsänomistajien tavoitteet metsänomistukselle yhä edelleen monipuolistuvat. Tämä asettaa haasteita niin metsäpolitiikan tekijöille kuin palvelujen tarjoajille: erilaiset omistajaryhmät tarvitsevat erilaisia palveluja ja niiden jakelukanavia.

Kansallinen metsäpolitiikka 2000-luvulla

Metsätalouden merkitys yhteiskunnassa ei rajoitu ainoastaan metsänomistajiin ja puun tuottamiseen teollisuudelle, vaan huomattavasti laajemmalti kansalaisten hyvinvointiin ja luonnon monimuotoisuuteen. Tätä taustaa vasten ei ole ihme, että metsätalous on julkisen vallan mielenkiinnon kohteena lähes tulkoon kaikissa maailman maissa. Niissä läntisissä teollisuusmaissa, joissa metsätalouden omistusrakenteet ja instituutiot ovat vakiintuneet, julkinen sektori lähes poikkeuksetta säätelee metsätaloutta elinkeinona ja lisäksi osallistuu metsätalouden ohjaamiseen ja rahoitukseen.

Kurssilaiset pysähtyivät hakkuukohteella pohtimaan tietotekniikan merkitystä puunhankinnassa, sillä Suomessa puu hyödynnetään tarkimmin ja tehokkaimmin maailmassa. Teknologian ja ihmiskäden ennakkoluuloton yhdistäminen on auttanut ratkaisevasti suomalaista metsäteollisuutta menestymään kansainvälisessä kilpailussa.

Aarno Vehviläinen,
Antti Kaikkonen ja
Kirsti Rissanen

Suomessa metsäpolitiikan ohjenuoraksi nousi 1990-luvulla ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä metsätalous. Uuden metsäpolitiikan periaatteista sovittiin 1994 hyväksytyyn metsätalouden ympäristöohjelman valmistelussa, jossa valmisteltiin keinot kansainvälisten metsätalouden kestävyteen tähtäävien sopimusten toimeenpanolle Suomessa.

Metsälain kokonaisuudistus vuosina 1995–1996 oli osa uuden metsäpolitiikan käyttöönottoa. Kaikki metsien käyttöä koskeva lainsäädäntö uudistettiin ja esimerkiksi julkisen tuen piiriin tuotiin kokonaan uusia työläjeja, kuten monimuotoisuuden ylläpitämiseen tähtäävät hankkeet. Alueelliset metsäkeskukset velvoitettiin laatimaan metsätalouden alueelliset tavoiteohjelmat, joka 2000-luvun alussa muotoutuivat alueellisiksi metsäohjelmiksi.

Metsäpolitiikan ja yksityismetsien julkisen ohjauksen suuntaviivat vuoteen 2010 määritteli Kansallinen metsäohjelma 2010:ssä. Ohjelman tavoitteena on vastata niin kansainvälisiin kuin kansallisiin metsäpoliittisiin haasteisiin. Metsäohjelman laadinta perustui,

kuten sen toteuttaminenkin, laajalle, avoimelle yhteistyölle.

Kansallisessa metsäohjelmassa metsäpolitiikan tavoitteena on kannattava, kilpailukykyinen metsätalous. Tämä näkyy myös julkisen tuen kohdentamisessa ja määrässä. Aikaisempaa selkeämmin julkisen tuen rooliksi on tullut yksityisten investointien kannustaminen. Kansallisen metsäohjelman mukainen metsäomistajien omarahoitusosuus metsäinvestointeihin on korkeimmillaan sitten 1960-luvun alun. Tavoitteellinen julkisen tuen osuus on ainoastaan 23 prosenttia yksityismetsätalouden investointikustannuksista.

Kansainvälinen metsäpolitiikka

Kansainvälistyminen ei koske pelkästään metsäteollisuutta, vaan myös metsätaloutta. Suomen metsätaloutta koskevia linjauksia tehdään yhä useammin kansainvälisissä ympäristö- ja metsäsopimuksissa. Huomattavaa on, että naislinjauksissa metsät ja metsätalous ovat varsin usein alisteisia ympäristönsuojelulle. Kansainvälistymiskehityksen yhä edetessä on selvää, että jatkossa yhä suurempi osa myös metsien

käyttöä koskevasta politiikasta tehdään kansainvälisellä tasolla. Kansallinen metsäohjelma 2010:ssä on linjattu, että Suomen tulee olla aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa niin, että kansalliset edut kyetään turvaamaan.

Euroopan unionin perustamissopimukseen ei sisälly yhteistä metsäpolitiikkaa, mutta EU-lainsäädännössä on monia metsäsektoriin suoraan tai epäsuorasti vaikuttavia säädöksiä. Jäsenmaiden itsenäisen kansallisten metsäpolitiikoiden ja EU:n toimien koordinoimiseksi hyväksyttiin unionille vuonna 1998 yhteinen metsästrategia. Metsäelinkeinon näkökulmasta on ongelmaksi muodostunut metsätalouden tarkastelun epätasapainoisuus eli nimenomaan metsäsektorin taloudellisten näkökohdientien jääminen tarkastelun ulkopuolelle. Samoin ongelmana on metsäasioiden koordinoimisen hajanaisuus. Metsäsektoria ja metsätaloutta koskevia asioita käsitellään liki kaikilla komission pääosastoilla.

Tällä hetkellä EU:ssa on tavoitteena tiivistää ja selkeyttää unionin toimivaltaa metsätaloudessa. Jo pelkästään se tosiseikka, että EU:n itälaajenemisen seurauksen yhteisön met-

sävarat lisääntyvät 40 prosentilla, merkitsee EU:n metsäpolitiikan tiivistymistä.

Tulevaisuudessa metsäsektorin haasteena Euroopassa on tuoda yhteisön metsiä koskevaan päätöksentekoon ympäristökysymysten ohella myös metsätalouden sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat. Tavoitteena on luoda runko, jolla voitaisiin mahdollistaa EU:n metsätaloutta tukevat toimet – kansallista toimivaltaa ja lähipäästöperiaatetta uhkaamatta. Metsäpolitiikan tulee jatkossakin tukeutua kansallisiin metsäohjelmiin ja -strategioihin. Yhteisön toimenpiteet ovat perusteltuja vain silloin, kun kyseessä ovat sellaiset jäsenmaita koskevat metsäasiat, joissa yhteisin toimenpitein katsotaan päästävän kansallista päätöksentekoa parempaan lopputulokseen.

Kansainvälistyvät markkinat

Metsäteollisuus on globalisoitunut vauhdilla. Viime vuosikymmenellä tahti kiihtyi erityisesti yrityskauppojen takia. Selvästi yli puolet suomalaisen paperiteollisuuden kapasiteetista on muualla kuin Suomessa ja omistuksesta peräti kaksi kolmasosaa.

Globalisaatio on muuttanut ja muuttaa teollisuuden kilpailuasetelmaa nopeasti. Kansainvälistyminen vaikuttaa niin investointien ja tuotannon sijoittumiseen kuin puumarkkinoihinkin. Myös lisääntynyt puun tuonti vaikuttaa kansallisiin puumarkkinoihin. Itse asiassa metsäteollisuuden näkökulmasta Suomen raakapuumarkkinat eivät ole enää kansalliset, vaan Pohjois-Euroopassa voidaan hyvällä syyllä puhua Itämeren alueen raakapuumarkkinoista. Pelkästään Suomeen tuodaan tällä hetkellä noin 17 miljoonaa kuutiometriä raakapuuta vuodessa ja koko Itämeren alueella puuvirrat maasta toiseen nousevat yli 40 miljoonaan kuutiometriin.

Itämeren altaan alueen maita koskevien markkinatutkimusten perusteella erityisesti mäntykuitumarkkinat näyttävät hyvin pitkäl-

KUUSIKOSSA KOMMENTOITUA

Eila Kaisla ei vielä välitä yrittäjille hakkuukoneenkuljettajia.

le integroituneilta eli hintakehitys on ollut varsin samankaltaista eri maissa jo 1990-luvulla. Kuusi- ja koivukuidun markkinat ovat osittain yhtenevät. Sen sijaan tukkimarkkinoiden hintakehitys on ollut eri maissa varsin toisistaan poikkeavaa ja näin tukkipuun osalta voidaan puhua erillisistä markkinoista.

EU:n itälaajeneminen tulee näkymään niin Itä-Euroopan metsäteollisuustuotannossa kuin metsäteollisuustuotteiden kulutuksessa. Markkinoiden kasvun painopisteen on ennustettu

Metsänomistaja Eeva Immanen kertoi tuntojaan nykypäivän metsänhoidosta ja hakkuukoneenkuljettaja Marko Hasala työnsä nopeasta kehityksestä.

siirtyvän itään: Itä-Eurooppaan ja Aasiaan. On luultavaa, että investoinnit integroituvassa Itä-Euroopassa muuttavat myös raakapuuvirtojen suuntia. EU:n laajenemistakin merkittävämpi tekijä on Venäjä. Venäjän metsäsektorin ja metsäteollisuuden kehittyminen vaikuttaa sekä suoraan että markkinoiden kautta Suomen metsäsektoriin.

Markkinoiden ympäristötietoisuudesta johtuen Suomen metsäsektori on ollut otollinen kohde kansainväliselle ympäristöliikelle. Suomen paperituotannostahan viedään noin 90 prosenttia, kun valtaosassa maailmaa metsäteollisuus on pelkästään kotimarkkinateollisuutta.

Uudet haasteet

Muuttuva ja entisestään globalisoituva yhteiskunta asettaa metsäpolitiikalle ja sen keinoil-

le uusia haasteita. Kansallisen metsäohjelman prosessiluonne korostuu ja sen tulee kyetä reagoimaan nopeasti muuttuvaan toimintaympäristöön. Jo nyt, muutama vuosi metsäohjelman laatimisen jälkeen, monet merkittävät taustamuuttujat ovat kehittyneet hyvin erilailla kuin ohjelmassa oletettiin. Aktiivinen metsäelinkeinopoliittikka on entistä tärkeämpää, koska metsäsektorin erityisasemana talouspoliittisessa päätöksenteossa on murentunut.

Huomattava on, että monet metsäsektorin keskeisistä haasteista eivät ole enää ratkaistavissa pelkästään metsäpolitiikan keinoin. Metsätalouden ja koko metsäsektorin kehittämises-

sä tarvitaan yhä useammin niin yhteiskunta-, ympäristö- kuin energiapoliittisia ratkaisuja ja erityisesti näiden eri politiikkalohkojen yhteensovittamista.

Metsäomistuksen kannalta tulevaisuuden haasteena on luoda sellaiset olot, että metsänomistus koetaan mielekkäänä toimintana. Mikäli metsätalous ei itse kykene rahoittamaan toimintansa vaatimia investointeja ja mikäli metsänomistajat eivät koe metsäelinkeinoa taloudellisesti kannustavana, merkitsee se väijäämättä ongelmia niin metsäteollisuuden puuhuollossa kuin koko metsätaloutemme perusteissa. Toisaalta yhteiskunnan tulee turvata pe-

rusedellytykset Suomessa toimivan metsäteollisuuden kilpailukykyiselle kehittämiselle.

Tarvitsemme jatkossakin avointa keskustelua ympäristöliikkeen ja markkinoiden kanssa. Puun asemaa kestävä kehityksen mukaisena, uudistuvana luonnonvarana on edelleen vahvistettava niin rakentamisessa kuin energiantuotannossakin. Metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisessa on nyt käännetty kokonaan uusi lehti, kun painopistettä metsien suojelussa on muutettu vapaaehtoisuuden ja kannustavuuden suuntaan.

PUU HYÖDYNNETÄÄN ENERGIAKSI KANNOSTA NEULASIIN

Energiapuun hankinta metsistä ja käyttö voimalaitoksilla on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina kansallisen metsäohjelman tavoitteiden mukaisesti. Metsäenergiapuu on kotimaista uusiutuvaa polttoainetta, jonka käytöllä vähennetään fossiilisten polttoaineiden käyttöä ja käytöstä aiheutuvia rikki- ja typpiyhdisteiden päästöjä maailmalla yleisesti valitun kehityssuunnan mukaisesti.

Metsäenergian korjuukohteiksi valitaan maastoltaan hyviä kuusivaltaisia uudistusaloja. Hakkuutähteet hakataan ainespuuhakkuun yhteydessä kasoihin ja kuivumisajan jälkeen hakkuutähdepaalain paalaa hakkuutähteestä hydraulipuristimella luonnonkuitunaria sidontaan käyttäen hakkuutähdepaaleja eli risutukkeja.

Risutukit ovat kooltaan noin 3 metriä pitkiä ja noin 70 cm paksuja ja painavat noin 500 kg. Energiaa yhdessä risutukissa on 1 MWh ja 10 risutukissa on sama energiasisältö kuin 1 000 litrassa polttoöljyä. Yhdeltä hehtaarilta saadaan keskimäärin 100 risutukia eli 100 MWh energiaa, millä tyydytetään viiden pienen omakotitalon vuotuinen energiantarve, kun risutukit poltetaan nykyikäisen voimalaitoksen kattilassa.

Kannonnostoon voidaan ryhtyä, kun hakkuutähteet on saatu tienvarsivarastoon. Kannot nostetaan paloiteluina karhelle kuivumaan vähintään kolmeksi viikoksi ja juonetaan kuivumisajan jälkeen tienvarsivarastoon. Yhden hehtaarin alueen kantomassassa on energiaa keskimäärin 200 MWh.

Suurin hyöty metsänomistajalle energiapuun korjuussa syntyy metsänuudistamisen parantuneina olosuhteina. Haittaavan jätetuuston puuttuessa tulee parempi ja laadukkaampi maanmuokkausjälki, mikä helpottaa viljelytyötä. Ravinnepiikin pienenemisen myötä heinäntymä ja vesakoituminen ovat vähäisempää ja näin uudistusalueelle saadaan varmemmin täystiheä taimikko. Kantojennosto mahdollistaa lahon kuusikon uudistamisen kuuselle ja tarvittaessa uudistamisketjua voidaan nopeuttaa, kun uudistusalue voidaan istuttaa heti kantojennoston jälkeen hyönteistuhoriskin ollessa pienempi.

Yhteiskunnan kannalta merkittävää on, että ennen heikosti hyödynnetty uusiutuva tähde saadaan hyötykäyttöön energian kulutuksen kaiken aikaa lisääntyessä. Kantojennostolla pystytään löytämään biovoimalaitoksille aiempaa enemmän ympäristöystävällistä energiaa samalta hankintasäteilä.

PUHEESTA POIMITTUA

Jussi Penttilä, projektipäällikkö
UPM-Kymmene Metsä

Miten voin vaikuttaa metsien hoitoon ja suojeluun

Otsikon kysymykseen ei ole yhtä ainoaa lyhyttä ja kaiken kattavaa vastausta. Kysymyksessä on hyvin laaja asiakokonaisuus, joka viime vuosina ja aivan viimeisen vuosikymmenen kuluessa on saanut aivan uusia ulottuvuuksia ja jopa sisältöjäkin.

Yleisen elintason kohottua on ihmisten mielenkiinto alkanut enenevässä määrin kohdistua välittömässä läheisyydessä olevan elinympäristön suojelun lisäksi myös ns. alkuperäisen luonnon suojeluun. Puunjalostusteollisuus on parantanut olosuhteita ihmisten välittömässä elinympäristössä satsaamalla paljon niin vesien kuin ilmankin suojeluun. Näillä osa-alueilla asiat onkin pääsääntöisesti saatu kuntoon.

Metsiensuojelukeskustelu on tullut mukaan vasta viiveellä. Tämä on ymmärrettävää, sillä näiden aineettomien ja usein itseisarvoisten kysymysten äärelle on kyetty pysähtymään vasta kun ihmisten perustarpeet on tyydytetty ja välitön elinympäristö saatu kuntoon.

Metsiemme monimuotoisuus on uhattuna

Uhanalaisraportissa on todettu, että maamme noin 1700 uhanalaisesta lajista valtaosa eli noin 700 on metsälajeja. Suurin yksittäinen metsälajien uhanalaisuutta aiheuttava syy on lahoppuun vähäisyys tai sen puuttuminen talousmetsistämme, joita on yli 98 % Etelä-Suomen metsistä.

Talousmetsissämme on tällä hetkellä silmiinpistävästi niukasti lahoppuuta. Tämä siitä huolimatta, että biologit ovat varoitelleet lii-

allisesta metsähygieniasta jo vuosikymmeniä. Metsänomistajia on kehoitettu jättämään lahoppuita metsään ja suosimaan kerroksellista, sekapuustoista metsän rakennetta.

Metsien tehokas taloudellinen hyödyntäminen on johtanut kuitenkin käytännössä lähes päinvastaiseen lopputulokseen. Tähän on päädytty korostamalla liikaa metsien taloudellista ulottuvuutta. Näin ollen uhanalaisraportin loppupäätelmä lajiston monimuotoisuuden kannalta ei ole kovinkaan yllättävä.

Maamme metsäpolitiikassa on tapahtunut 1990 luvulla merkittävä käänne avoimempaan suuntaan. Tästä on vastannut kansallinen metsäohjelma (KMO), jolle on asetettu varsin kunnianhimoiset tavoitteet. Ohjelma lupaa kehittää metsäpolitiikkaa siten, että käytännön toimissa otettaisiin entistä paremmin huomioon taloudellisten seikkojen ohella myös metsäluonnon ekologinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Toimenpiteet, joihin on ryhdytty, ovat oikeansuuntaisia, mutta jossain määrin riittämättömiä. Lisäksi ne vaikuttavat valitettavasti vasta vuosien tai vuosikymmenten viiveellä.

KUUSIKOSSA KOMMENTOITUA

Suojeluasioista tapellaan Suomessa Lähi-idän malliin tavan vuoksi.

Keinot

Luonnon hyvinvoinnista ja monimuotoisuudesta huolehtiminen on periaatteessa jokaisen velvollisuus. Yksityinen metsäluonnon monimuotoisuudesta kiinnostunut ihminen voi vaikuttaa metsien hoitoon ja suojeluun monin erilaisin keinoin. Itse olen omissa toimisani edennyt eri tavoilla.

Läheskään kaikki metsiemme arvokkaat elinympäristöt tai suojelutoimia kaipaavien lajien esiintymispaikat eivät ole viranomaisen tiedossa. Tästä syystä yksityinen kansalainen voi toimia linkkinä luonnon ja päättäjien välillä. Uhanalaisten lajien esiintymispaikoista ja arvokkaista elinympäristöistä tulisikin tiedottaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta niiden huomioonottaminen jatkossa olisi mahdollista. Alueelliset ympäristökeskukset ovat tässä suhteessa avainasemassa.

Metsien monimuotoisuutta edistävien asioiden kannustava/monimuotoisuutta heikentävien asioiden kriittinen tarkastelu normaalien luontoartikkeleiden ja uutisoinnin yhteydessä. Jos resursseja riittää ja luontoharrastus on pidemmällä, niin näitä asioita käsittelevän elokuvamateriaalin tuotto on ensiarvoisen tärkeää. Emme enää laadi metsäpolitiikkaamme vain omia tarpeitamme silmällä pitäen, vaan sen tulee vastata myös kansainvälisen metsäpolitiikan uusiin tarpeisiin.

Näiden dokumenttien merkitys korostuu, jos niissä kyetään riittävän selkeästi esittämään

Metsäakatemian osallistajat nauttivat pitkän päivän päätteeksi Repoveden kansallispuiston tunnelmasta. Pimenevästä metsästä kuulunut kaunis laulu hiljensi...

monimuotoisuuden kannalta keskeisimmät ongelma-alueet. Suomalainen metsä ei ole, eikä voikaan olla yksinomaan suojeltua tai yksinomaan taloudellisessa käytössä. Toimiva tasapaino, näiden jossain määrin ristiriitaisten asioiden välillä, on varmasti löydettävissä. Tällä tiellä olemme juuri nyt.

Vaikka metsiemme käytön painopiste onkin taloudessa nyt ja varmasti myös tulevaisuudessa, niin siitä huolimatta metsäluonnon muista arvoista on kyettävä huolehtimaan riittävän tehokkaasti. Toimien päämääränä tulee olla metsälajien sukupuuttojen pysäyttäminen. Tämän jälkeen suotuisa suojelun taso tulee saavuttaa myös niiden lajien ja lajiryhmien kohdalla, jotka vaativat esiintyäkseen vanhaa metsää ja sen sisältämiä lukuisia ekologisia lokeroita.

Maassamme on useita kansalaisjärjestöjä, jotka haluavat omilla toimillaan edistää metsäluonnon suojelua ja monimuotoisuutta. Liittymällä näihin ryhmiin voi omalta osaltaan olla lisäämässä sitä painoarvoa joka näillä yhdistyksillä on nyt ja tulevaisuudessa. Demokraattisessa yhteiskunnassa tämä onkin erittäin tärkeää, jotta toimet ja toimenpiteet kyetään mitoittamaan oikein.

Joissakin tapauksissa luonnon monimuotoisuutta voidaan edistää myös poliittisin keinoin. Jos omalta alueelta on tullut valituksi edustaja, joka tuntee mielenkiintoa metsäluonnon kokonaisvaltaiseen kehittämiseen, niin hänen kanssaan kannattaa keskustella ja viritellä myös yhteistyötä ainakin suuremmis- sa maakunnallisissa suojeluasioissa.

Elämme varsin avoimessa yhteiskunnassa. Kaikenlaisten metsien monimuotoisuutta edistävien ajatusten ja ideoiden esittelyä voi harrastaa niin lehtien palstoilla kuin netissäkin olevilla keskustelufoorumeilla.

Varsinaiset tukitoimet, ovat ehkäpä tärkein osa-alue keskusteltaessa niistä toimista, joita yksityinen ihminen voi tehdä edistääkseen metsäluonnon monimuotoisuutta. Näitä toimenpiteitä on paljon, riippuen siitä mille lajeille tai lajiryhmille toimia suunnataan. Näkyvimpiä toimenpiteitä ovat mm. metsiköiden pöntötys ja päiväpetolintujen tekopesien rakentelu. Näitä ja lukuisia muita toimenpiteitä harrastavat erityisesti yksityiset luonnonsuojelusta ja metsäluonnon monimuotoisuudesta huolta kantavat maanomistajat ja eräiltä osin myös

muut luontoharrastajat. Tämä on tällä hetkellä välttämätöntä ja ensiarvoisen tärkeää, sillä jättöpuut ja muut uusien metsänkäsittelysuositusten mukaiset toimenpiteet vaikuttavat vasta vuosien tai vuosikymmenten viiveellä.

Vapaaehtoisuudella on nyt näytön paikka

Eräistä kansallisista piirteistä johtuen metsäluonnon suojele maassamme ei ole kuitenkaan ongelmantonta. Tähän on syynä yksityisen maanomistuksen painottuminen maamme eteläisiin osiin, jossa metsien suojelutarve lähivuosina ja vuosikymmeninä tulee olemaan kaikkein suurin.

Tämän lisäksi valtion tiukka rahatilanne ei mahdollista perinteistä alueiden ostoon perustuvaa suojelutoimintaa aivan lähivuosina.

Niinpä Metso-toimikunnan esittämä loppuraportti olikin melkoinen pettymys luonnon-suojelutahoille, jotka edellyttivät huomattavasti nopeampaa kehitystä tässä suhteessa.

Metso-toimikunta on kuitenkin esittänyt, että suojelun painopiste tulisi lähivuosina olemaan tietynlaisessa vapaaehtoisuudessa, jolla tässä murrosvaiheessa koetetaan hakea ratkaisua metsiemme jo melko pitkälle edenneeseen diversiteetti-ongelmaan.

Lähivuodet tulevat näyttämään, kuinka vapaaehtoisella pohjalla kyetään saamaan tuloksia aikaan suojelupuolella. Varmaa on että onnistuakseen tämä tavoite tarvitsee kaikkien metsäammattilaisten panoksen. Erityisesti neuvonnasta vastaavien tahojen tulisi sitoutua tähän tavoitteeseen äärimmäisen vahvasti. Vain

sillä tavalla suojele edistävät toimet voivat levitä niiden maanomistajatahojen tietoisuuteen, jotka tällä hetkellä eivät ole perillä täysin omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa metsien suojeluun, positiivisesta asenteestaan huolimatta.

Tämänkertaisella Metsäakatemia retkeilyalueella Valkealassa on vahva näyttö vapaaehtoisen suojelutoiminnan voimasta. Repoven kansallispuisto on historiallinen avaus ja samalla osoitus siitä, miten metsien suojelun ehkäpä ongelmallisin osa-alue, laajojen aluekonaisuuksien muodostaminen, on onnistunut vapaaehtoisin, UPM-Kymmenen tekemin toimenpitein. Suuri puunjalostusyhtiö on omilla toimillaan kyennyt osoittamaan, että se kantaa yhteiskuntavastuunsa myös tällä metsiensuojelun vaikealla saralla.

Yrittäjyys, osaaminen ja nuoriso: Avaimet metsäalan tulevaisuuteen

Päättäjien Metsäakatemia 16. kurssilla järjestettiin tulevaisuustyöpaja, joka suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Metsäalan tulevaisuusfoorumin kanssa. Tulevaisuustyöpajan tavoitteena oli yksilö- ja ryhmätyönä arvioida metsäalan elinkeinojen tulevaisuuteen vaikuttavia muutostekijöitä ja niiden mahdollisia vaikutuksia, sekä pohtia ennakointistrategioita, joilla voitaisiin parhaiten varautua mahdollisten muutosten tuomiin haasteisiin. Tulevaisuustyöpajan toteuttaminen on kuvattu oheisessa ikkunassa.

Tulevaisuustyöpajan ensimmäinen päätulos oli työpajan eri vaiheiden sisältämien arviointien ja pohdintojen tiivistäminen kuuteen metsäalan elinkeinojen tulevaisuutta käsittelevään kysymykseen (ks. oheinen ikkuna). Toinen päätulos oli äänestys tehokkaimmista strategioista tai toimenpiteistä, joilla kysymyksiin voitaisiin vastata ja Kansallisen metsäohjelman visio toteuttaa.

Äänestystulokset

Äänät jakautuivat jokaisessa kysymyksessä useiden strategiovaihtoehtojen kesken. Kaikissa kysymyksissä erottui kaksi tai kolme eniten ääniä saanutta strategiovaihtoehtoa. Äänestystuloksissa korostuivat erityisesti yrittäjyyteen ja yritysten kilpailukykyyn (kysymykset 1 ja 3), osaamisen ja tutkimustoiminnan kehittämiseen (kysymykset 1, 3 ja 6), poliittiseen vaikuttavuuteen (kysymykset 4 ja 5) sekä nuori-

son kiinnostuksen kohottamiseen kohdistuvat strategiat (kysymykset 1 ja 2).

Kuinka parhaiten kehitetään metsäalan osaamista?

- Vahvistetaan yrittäjyyttä, ja tuodaan yrittäjyysopinnot mukaan kaikkiin koulutusohjelmiin (26 %)
- Parannetaan koulutuksen laatua, syvyyttä ja yksilöllisyyttä erityisesti alemmilla koulutusasteilla, edistetään oppisopimuskoulutusta ja koulutetaan ihmisiä ”yli tarpeen” (22 %)
- Panostetaan tutkimus- ja kehitystyöhön ja sen laatuun, kohdennetaan ja keskitetään tutkimusta (18 %)
- Lisätään erityisesti nuorten tietoutta metsäalasta (15 %)
- Monipuolistetaan osaamista metsäalalla, kannustetaan kaikkia toimijoita luovaan ajatteluun (11 %)
- Huolehditaan korkeakoulutettujen osaajien palkkakilpailukykyä (4 %)
- Kehitetään kansainvälistä yhteistyötä (4 %)
- Parannetaan alan sisäistä yhteistyötä, työnjakoa ja kilpailukykyä (-).

Kuinka nuorison kiinnostus metsäalan koulutukseen saadaan nousemaan?

- Kohotetaan alan imagoa, tuodaan esiin alan vahvuudet IT- ja muussa high tech

-osaamisessa sekä alan tarjoamat kansainvälistymismahdollisuudet (36 %)

- Tarjotaan informaatiota metsäalasta koululaisille erityisesti opinto-ohjaajien ja metsäalan omien toimijoiden kautta (20 %)
- Lisätään nuorten kosketusta työelämään nykyistä aikaisemmin (16 %)
- Perustetaan ”nuorten metsäakatemia” tai muulla tavalla vaikutetaan nuorisoon (12 %)
- Toimitaan vastuullisesti luonnonhoidossa ja välitetään tästä tietoa (12 %)
- Tarjotaan enemmän tietoa alan työllistymismahdollisuuksista myös uusilla toiminnan alueilla (4 %)
- Tuodaan esille metsäsektorin merkitystä yhteiskunnassa ja elinkeinoelämässä (-)
- Turvataan metsäteollisuuden yritysten oma koulutustoiminta (-).

Kuinka metsäteollisuuden investoinnit Suomeen saadaan jatkumaan?

- Huolehditaan alan kilpailukykyä (37 %)
- Panostetaan uusien innovaatioiden syntyyn ja tuotekehitykseen (33 %)
- Turvataan tuotannontekijöiden saatavuus (13 %)
- Turvataan metsäalan huippukoulutus ja ammattitaidon jatkuva kehittyminen (13 %)
- Tarjotaan yritysten työntekijöille hyvää

elinympäristö, joka parhaimmillaan toimii kilpailutekijänä (4 %).

Kuinka metsäalan kansainväliseen toimintaympäristöön, erityisesti EU:ssa, voidaan vaikuttaa?

- Vahvistetaan EU:n metsäpoliittista koordinaatiota (54 %);
- Viedään suomalaisia metsänhoidon menetelmiä ja puunkorjuuteknologiaa uusiin EU-maihin (21 %);
- Pyritään saamaan suomalaisia henkilöitä keskeisille paikoille niin EU:ssa kuin kansainvälisissä järjestöissäkin (17 %);
- Tuetaan megatrendejä, jotka välillisesti auttavat metsäalan kehitystä (8 %);
- Kehitetään metsäalan tietämyksestä vientituotteita (-).

Kuinka ympäristötekijöiden tuomat rajoitteet voidaan muuttaa mahdollisuuksiksi?

- Kehitetään elinkeinoja, joiden avulla suojelusta voidaan tehdä liiketoimintaa (36 %)
- Nostetaan KMO:n profilia (32 %)
- Panostetaan ennakkointiin ja tutkimukseen (21 %)
- Vaikutetaan aktiivisesti kansainväliseen metsäpolitiikkaan (11 %)

Kuinka voidaan parhaiten kehittää metsiin liittyviä uusia tuotteita ja palveluita?

- Kehitetään ”tutkimus – kulutustottumukset – asiakaslisäarvo” ketjun eri osien toimintaa kokonaisuutena (37 %)
- Vahvistetaan Pk-sektorin toimintaa (33 %)
- Kehitetään uusioklusteri, joka parantaa metsäalan elinkeinojen toimintaa (22 %)
- Luodaan maaseutuyrittämisen tukistrategia (8 %)
- Vaikutetaan metsäalan vastaisiin asenteisiin (-)

KUINKA TULEVAISUUSTYÖPAJA TOTEUTETTIIN?

Tulevaisuustyöpaja aloitettiin seminaarijaksolla pohtimalla metsäalan vaikuttavia muutostekijöitä päivän alustuksista saatujen impulssien sekä osanottajien oman kokemusmaailman pohjalta. Tehtävänä oli tunnistaa muutostekijöitä, jotka mahdollisesti vaikuttavat metsistä saatavaan hyvinvointiin Suomessa seuraavan 20 vuoden aikana.

Tunnistetut muutostekijät ryhmiteltiin asiakokonaisuudeksi ryhmätyössä, jossa kukin kolmesta työryhmästä valitsi kaksi merkittävintä teemaa jatkotyöskentelyn pohjaksi. Myös valitsematta jääneet teemat ja niihin liittyvät eri näkökohdat kirjattiin.

Ryhmitöiden pohjalta työpajan vetäjät kokosivat havaitut muutosteemat ja yhdistivät työryhmissä esiin tulleita samankaltaisia teemoja samaan aihekokonaisuuteen. Huomioon otettiin myös niiden teemojen muutostekijöitä, joita ei ryhmässä arvioitu kaikkein tärkeimmiksi. Eri muutostekijöitä yhdistäviä teemoja oli loppujen lopuksi kuusi:

- **Kansainväliset voimasuhteet muuttuvat**; tulevaisuuden mahdollisina muutostekijöinä esim. Venäjän metsäsektorin kehittyminen ja EU:n metsäpoliittisen aseman muuttuminen
- **Suomalaisen metsäklusterin kilpailukyky heikenee**; esim. raakapuun ja työvoiman saatavuuden ongelmat, hintakilpailukyyn heikkeneminen ja ympäristönormien kiristyminen
- **Alueellinen siirtymä: ”Kauas firmat karkaavat”**; esim. paperituotteiden kysynnän ja puun tarjonnan painopisteen siirtyminen Euroopasta ja metsäteollisuuden omistuksen muutokset
- **Metsiin kohdistuvat ympäristövaatimukset kasvavat**; esim. kansainvälisten veloitteiden ja ympäristölainsäädännön tiukkeneminen sekä uusien ympäristövaateiden kehittyminen
- **Metsien talouskäyttö asemoituu uudelleen**; esim. suomalaisen raaka-aineen merkityksen pieneminen ja metsänomistusrakenteessa tapahtuvat muutokset, virkistysarvojen korostuminen

- **Vaateet osaamisen ja teknologian kehitykselle lisääntyvät**; esim. teknologisen kilpailukyyn uudet haasteet sekä tiedon ja osaamisen merkityksen korostuminen

Tulevaisuustyöpajaa jatkettiin kurssin maastojakson aikana. Osallistujille jaettiin maastovihko, johon oli kuvattu yllä mainitut muutosteemat ja niihin liittyneet näkökohdat. Tehtävänä maastojaksolla oli kirjata vihkoon näkemyksiä siitä, mitä vaikutuksia – ml. uhkia ja mahdollisuuksia – kullakin teemalla voi olla metsäalan tulevaisuuteen.

Maastovihkojen vastaukset ryhmiteltiin tunnistettujen uhkien ja mahdollisuuksien perusteella. Uhkista ja mahdollisuuksista muodostettiin metsäalan elinkeinojen tulevaisuutta käsitteleviä kysymyksiä, joista kuusi yleisintä valittiin kurssin päättävän ryhmätyön ja keskustelun pohjaksi:

- Kuinka kehitetään metsäalan osaamista?
- Kuinka nuorison kiinnostus metsäalan koulutukseen saadaan nousemaan?
- Kuinka metsäteollisuuden investoinnit Suomeen saadaan jatkumaan?
- Kuinka metsäalan kansainväliseen toimintaympäristöön, erityisesti EU:ssa, voidaan vaikuttaa?
- Kuinka ympäristötekijöiden tuomat rajoitteet voidaan muuttaa mahdollisuuksiksi?
- Kuinka voidaan parhaiten kehittää metsiin liittyviä uusia tuotteita ja palveluita?

Kurssilaisten tehtävänä oli ennen loppukeskustelua ensin yksilö- ja sitten ryhmätyönä pohtia strategioita tai toimenpiteitä, joilla kysymyksiin voitaisiin parhaiten vastata ja Kansallisen metsäohjelman visio toteuttaa. Kullekin ryhmälle oli valittu kaksi kysymystä. Loppukeskustelussa ryhmät esittelivät hahmottamiaan strategia- tai toimenpidevaihtoehtoja. Esitysten jälkeen strategioista äänestettiin voter-tekniikkaa hyväksikäyttäen. Äänestyksessä kysyttiin tehokkainta strategiaa tai toimenpidettä, jolla kysymyksiin voitaisiin vastata.

SEMINAARIPÄIVÄ, KIRKKONUMMI 6.10.2003 MAANANTAI**Kurssin avaus**

Tervetuloa!

Puheenjohtaja Heikki Juslin, Suomen Metsäyhdistys ry.

Metsäakatemian avaus

Ministeri Juha Korkeaoja, Maa- ja metsätalousministeriö

Maailman metsien monet kasvot**Metsät taistelussa köyhyyttä vastaan**

Professori Olli Saastamoinen, Joensuun yliopisto

Metsät globaalina ympäristöressurssina

Professori Olavi Luukkanen, Viikin tropiikki-instituutti (VITRI)

Metsäsektorin resurssit ja tuotteet maailmanmarkkinoilla

Toimitusjohtaja Timo Poranen, Metsäteollisuus ry

Euroopan metsäsektori uuden edessä**Metsäsektori Euroopan integraation pyörteissä**

Professori Timo Karjalainen, Metsäntutkimuslaitos

Venäjä merkittävänä metsänaapurina

Metsäasiantuntija Pertti Veijola, Suomen suurlähetystö, Moskova

Kotimaan konnut ja tulevaisuuden tekijät**Metsäakatemian tulevaisuustyöpaja, osa I**

Yhteistyössä Metsäalan tulevaisuusfoorumin kanssa toteutettava työpaja.

Iltaohjelma**Kurssi-illallinen**

Isäntänä yksikön johtaja Matti Hynynen, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry

MAASTOJAKSO, KYMENLAAKSO 15.10 KESKIVIIKKO**Metsäklusteri huomisen tehtaalla – Myllykoski Paper Oy, Myllykoski****Metsätalouden merkitys Kymenlaaksossa**

Maakuntajohtaja Tapio Välinoro, Kymenlaakson liitto

Metsäklusterin kehitysnäkymiä

Johtaja Jukka Kilpeläinen, Oy Keskuslaboratorio (KCL) Ab

Myllykoski Paper – luovia ratkaisuja hakevan asiakkaan yhteistyökumppani

Toimitusjohtaja Sverre Norrgård, Myllykoski Paper Oy

Metson laskeutuminen Etelä-Suomen metsiin – lehtometsä, Kouvola**Kohteen esittely**

Metsänomistaja Erkki Lassi & ylitarkastaja Tuula Tanska,

Ympäristökeskus

Vapaaehtoisuus vahvistaa Etelä-Suomen suojeluratkaisua

Ylimetsänhoitaja Pirkko Isoviita, Ympäristöministeriö

Miten voin vaikuttaa metsien hoitoon ja suojeluun?

Luontoharrastaja Lassi Kujala

Kulkijoita ja kohtaamisia kansallispuistossa – Repoveden alue, Valkeala**Erämaista tunnelmaa Repovedellä**

Metsänhoitopäällikkö Juha Parkkonen, UPM-Kymmene Metsä

Metsähallitus kansallispuistojen huoltajana

Aluejohtaja Matti Määttä, Metsähallitus, Itä-Suomen luontopalvelut

Repoveden monet mahdollisuudet

Yrittäjä Juhani Outinen, Kuutin Kolo

MAASTOJAKSO, KYMENLAAKSO 16.10 TORSTAI

Yksityismetsät yrittäjyyden perustana – Orilammen Maja, Valkeala Metsätalous valtiohallinnon investointikohteena

Ylitarkastaja Marja Hilska-Aaltonen, Maa- ja metsätalousministeriö

Metsänomistuksen yhteiskunnalliset raamit

Tutkimuspäällikkö Juha Hakkarainen, MTK

Tehdäänkö yhdessä metsäsuunnitelma?

Aluepäällikkö Matti Bamberg, Kaakkois-Suomen metsäkeskus

Muuttuvat markkinat muokkaavat puutuoteteollisuutta – Siekelin Puutyö Ky., Valkeala

Menestymisen edellytyksenä kyvykäs puun ja osaamisen yhdistäminen

Professori Ilkka Pöyhönen Lappeenrannan teknillinen yliopisto

Laatuhirttä maailmalle

Toimitusjohtaja Timo Siekkeli, Siekelin Puutyö Ky.

Yrittäjät puunhankintaketjun ytimessä – Sippola

Tervetuloa

Aluejohtaja Jorma Saarimaa, UPM-Kymmene Metsä

Teknologian ja ihmiskäden yhteistyö puun hankinnassa

Toimialajohtaja Mikko Kerkelä, Savcor Forest

Puu hyödynnetään energiaksi kannosta neulasiin

Projektipäällikkö Jussi E. Penttilä, UPM-Kymmene Metsä

Metsänomistajan mietteet

Metsänomistaja Eeva Immanuel &

Toiminnanjohtaja Jari Ursin Valkealan mhy

Koneyrittäjän kuulumiset

Hakkuukoneyrittäjä Marko Hasala, Kone Hasala Oy &

Kuljetuspäällikkö Juha Piira, UPM-Kymmene Metsä

Energiayrittäjän ensivaikutelmat

Bioenergiayrittäjä Petri Anttonen, Maansiirtopalvelu Anttonen Oy &

Projektipäällikkö Jussi E. Penttilä, UPM-Kymmene Metsä

MAASTOJAKSO, KYMENLAAKSO 17.10 PERJANTAI

Mistä elinvoimaa maaseudulle – metsistäkö? – Radansuu, Kausala Keskustelua aluetaloudesta: Metsäsektorin merkitys Inkeröisistä Ivaloon

Tutkimuspäällikkö Ritva Toivonen, Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos

Metsät osana EU:n alue- ja maaseutupolitiikkaa

Aluekehitysjohtaja Kaisa-Leena Lintilä, Sisäasiainministeriö

Elinvoimainen maaseutu on menestyvän yrityksen kivijalka

Tehtaanjohtaja Markku Onnila, Kalso-Teollisuus Oy

Kurssin päätös – Radansuu & Moisio kartano, Elimäki

Metsäakatemian tulevaisuustyöpaja, osa II

Johtaja Anssi Niskanen, Metsäalan tulevaisuusfoorumi & kurssin osallistujat

MIKSI PÄÄTTÄJILLE METSÄAKATEMIA?

Metsäakatemia on yhteiskunnan eri sektoreiden päättäjille suunnattu metsäaiheinen kutsukurssi ja keskustelufoorumi.

Metsäakatemiassa metsäsektori pyrkii avautumaan entistä enemmän muuhun yhteiskuntaan tarjoamalla eri alojen vaikuttajille laaja-alaisesti tietoa metsien hyvinvoinnista, metsäsektorista sekä sen toiminta-edellytyksistä ja merkityksestä Suomessa ja globaalisti. Vastavuoroisesti metsäsektori odottaa saavansa yhteiskunnan muilta päättäjiltä tietoa ja vaikutteita toimintaympäristön muutoksista ja keskeisistä yhteiskunnallisista kehityshaasteista.

Kursseille kutsutaan keskeiset poliitikot ja virkamiehet, liike-elämän ja etujärjestöjen johto sekä tieteen, taiteen, kansalaisjärjestöjen ja tiedotusvälineiden edustajia; kerrallaan 25–30 osanottajaa. Osanottajat vaihtuvat kurssseittain.

Kukin Päättäjien Metsäakatemia on nelipäiväinen, koostuen pääkaupunkiseudulla järjestettävästä seminaarijaksosta ja retkeilynä toteutettavasta maastojaksosta.

Päättäjien Metsäakatemia toimii Suomen Metsäsäätiön sekä maa- ja metsätalousministeriön tuella. Toiminnasta vastaa Suomen Metsäyhdistys.

Lisätietoja: <http://www.smy.fi/pma>

JÄRJESTÄJÄT

Etelämaa Tarja, Päättäjien Metsäakatemia, *projektsihteeri*

Hellström Eeva, Päättäjien Metsäakatemia, *johtaja*

Hytönen Leena, Päättäjien Metsäakatemia, *projektipäällikkö*

Karvonen Juhani, Suomen Metsäyhdistys, *toiminnanjohtaja*

Yli-Ruka Essi, Päättäjien Metsäakatemia, *kurssiassistentti*

PÄÄTTÄJIEN METSÄAKATEMIAN NEUVOTTELUKUNTA

Sailas Raimo (pj.), Valtiovarainministeriö, *valtiosihteeri*

Hautojärvi Sirkka, Ympäristöministeriö, *kansliapäällikkö*

Härmälä Esa, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto, *puheenjohtaja*

Juslin Heikki, Helsingin yliopisto, *professori*

Mäenpää Mikko, STTK, *puheenjohtaja*

Poranen Timo, Metsäteollisuus ry., *toimitusjohtaja*

Ruokanen Tapani, Suomen Kuvalehti, *päätoimittaja*

Tanskanen Antti, Osuuspankkikeskus, *pääjohtaja*

Vaittinen Jarmo, Maa- ja metsätalousministeriö, *kansliapäällikkö*

MAASTOJAKSON SUUNNITTELURYHMÄ

Hallenberg Tuomas, UPM-Kymmene Metsä, Kaakkois-Suomi, *hankintapäällikkö*

Jokinen Pekka, Kaakkois-Suomen ympäristökeskus, *metsätaloussinööri*

Linna Martti, Metsäkeskus Kaakkois-Suomi, *viestintäpäällikkö*

Parkkonen Juha, UPM-Kymmene Metsä, Kaakkois-Suomi, *metsänhoitopäällikkö*

Vainikka Pekka, Kaakkois-Suomen metsänomistajien liitto ry., *toiminnanjohtaja*

JÄRJESTELYIHIN OSALLISTUNEET TAHOT

Kaakkois-Suomen metsänomistajien liitto ry.

Kaakkois-Suomen ympäristökeskus

Kone Hasala Oy

Kuutin Kolo

Kymen Sotilaslääni

Maansiirtopalvelu Anttonen Oy

Metsähallitus, Itä-Suomen luontopalvelut

Metsäkeskus Kaakkois-Suomi

Myllykoski Paper Oy

Siekkelin Puutyö ky.

UPM-Kymmene Metsä, Kaakkois-Suomi